

Univerza v Ljubljani
Fakulteta za družbene vede

Roman Herman

Mentor: izr. prof. dr. Anton Kramberger

Internet kot medij osvobajanja in podrejanja

DIPLOMSKO DELO

Ljubljana, 2005

KAZALO

1.	UVOD	4
1	METODOLOŠKI OKVIR	6
1.1	Predmet proučevanja	6
1.2	Cilji proučevanja	6
1.3	Metode dela	7
2	ZAČETKI INTERNETA	8
2.1	Internet in svetovni splet	11
2.2	Kybersvet	12
3	INTERNET IN KULTURA SVOBODE	14
3.1	Tehno elite	15
3.2	Hekerska kultura, gibanje za odprto kodo	15
3.3	Virtualne skupnosti	18
3.4	Podjetniška kultura	20
4	ELEMENTI PODREJANJA IN KAOSA NA INTERNETU	23
4.1	Globalna neenakost dostopa	23
4.2	Preobremenjenost z informacijami - entropija	28
5	PRIMER PROTESTEGA GIBANJA NA INTERNETU - ZAPATISTI	32
5.1	Chiapas	32
5.2	Zapatisti	35
5.3	Revolucija 1994	36
5.4	Informacija in njene poti	37
6	ZAKLJUČEK	45
7	VIRI	46

PREGLED GRAFIČNIH PRIKAZOV

Slika 4.1	Uporabniki interneta po regijah od leta 1997 do 2005	25
Slika 5.1	V gozdovih skrita informacijska »pisarna« zapatističnih upornikov	44

Zahvala

Mentorju izr. prof. dr. Antonu Krambergerju za nasvete, vodenje in potrpežljivost pri popravljanju besedila.

Očetu, materi in bratu za potrpežljivost in vzpodbudo; prijateljicam in prijateljem za moralno in nemoralno podporo.

Think for yourself! Question authority!

1. UVOD

Ljudje živimo v svetu svojih prepričanj, idealov, predsodkov, strahov.... Naša življenja smo kot socialna bitja spletni z življenji drugih ljudi. Nekdaj smo za interakcijo ljudi na velike daljave uporabljali pošto, kasneje že telefon in fax. Dandanes pa s pomočjo interneta komuniciramo in živimo svoja življenja tudi v novem, bolj svobodnem in vznemirljivem svetu, ki ga ta medij prinaša, kibernetu. Ali je svoboda novega sveta zgolj iluzija? Že v času študija in priložnostnih del, ki sem jih kot študent opravljal, sem veliko časa preživel na internetu, bodisi s pošiljanje elektronske pošte ali pa z brskanje po vsebinah svetovnega spleta. Ne morem trditi, da me je kot študenta oz. »surferja« po valovih spleta, na internetu karkoli omejevalo. Pri brskanju po spletu, kot navaden uporabnik in radovednež, sem se najbolj zavedal svoje lastne omejenosti napram vedno večjemu obsegu internetne baze in storitev.

Internet kot polje in bojišče različnih prepričanj nudi možnost vsem za izražanje svojih mnenj. Ta idealizirana izjava se vedno bolj postavlja pod vprašaj, če samo pogledamo, kaj se dogaja na Kitajskem, kjer razmišljajo o svojem intranetu, ki bi bil brez zahodne ideologije in vseh »izmečkov« sveta. Pa smo sposobni biti tako dvoletni, na eni strani odprti, na drugi omejevalni? Internet ni nič drugega kot samo ogledalo človeške kulture in človeških vrednot. Vse kar se znajde na spletu in vsa sporočila, ki si jih pošiljamo, so vendarle zrasla v naših glavah. Tako je bil internet na začetku svojega pohoda še svoboden in odprt. Človek pa je znan po tem, da uniči vse, kar mu pokaže njegovo pravo naravo. Rad namreč živi v iluziji popolnega sveta, ki ga je ustvaril na zemlji. Kar seveda velja tudi za države in za posamezne vlade, ki jih je želja po vladanju zaslepila do te mere, da ne znajo več ločiti med vrednostjo kapitala in človeka.

V svojo moč pa so bili vladni predstavniki tako zaverovani, da dolgo niso opazili potenciala interneta in zmožnost avtonomnega povezovanja ljudi. Iz lokalnega deluj globalno, da boš videl učinek lokalno. Z internetom so lahko tudi različne podrejene in izključene skupine enako mislečih dobile moč, ki je bila zanje prej nedosegljiva in sploh nemogoča. Internet namreč omogoča povezovanje ne samo na geografski osnovi, ampak tudi na osnovi prepričanj in vrednot. Vrednote ljudi so pa izmuzljiva kategorija, saj jih je več različnih. S

komercializacijo interneta je ta medij resnično dosegel velike dimenzije, ustvaril je trg in razporedil tržno moč. Rast in širjenje ponudbe na eni strani ter globalno neenakost in informacijska revščino na drugi strani. Pa smo spet pri razdeljenosti in opravičevanju dejanj. Kaj pa posledice? Posledice za človeštvo ali posledice za internet? Zdi se mi, da bi internet moral ostati ogledalo naših dejanskih vrednot in ne zdi se mi prav, da razbijamo to ogledalo. Družba bo ostala takšna kot je, tudi s spremembo in omejitvami interneta, ki jih v današnjem času obljublajo. Morda bomo prav z razbitjem interneta, metafore ogledala, odvzeli družbi tisto orodje, s katerim bi v prihodnosti vendarle lahko hitreje spremenili vrednote in družbo na bolje. Tehnologija ne determinira družbe, ampak jo uteleša. »We don't have to kill the messenger«, ki nam prinaša sporočilo, ki ga ne želimo slišati.

V diplomskem delu poskušam primerjati internet in splošno dojemanje tega novega medija kot svobodnega in odprtega, z različnimi načini uporabe v družbeni realnosti, glede na razvoj, širjenje in rabo interneta v zadnjem desetletju.

1 METODOLOŠKI OKVIR

1.1 Predmet proučevanja

Kot širši objekt svoje diplomske naloge sem si izbral internet in njegovo odprtost, svobodo prostega dajanja in proizvajanja informacij, ki krožijo po internetu, pa tudi pridobivanja le-teh. Poskušal sem raziskati izvor našega emancipatoričnega razumevanje interneta, kot svobodnega in odprtega medija, v okoljih, kjer je nastajal tak internet kot ga želimo poznati še sedaj. Izvor tega razumevanja interneta sem poskušal prikazati skozi zgodovinski nastanek oziroma skozi oči kreatorjev interneta. Z razvojem, pa se je internet razvijal v razne smeri.

Nadaljujem s problemi interneta v sedanjosti, z neenakomerno delitvijo in neenakostjo pri dostopu ter s preobremenitvijo z informacijami (entropijo, ki jo internet lahko prinaša v naša življenja).

Delež odprtosti in svobode se oži, kljub vsemu pa ne izginja. Emancipatorični potencial interneta in njegove lastnosti ter možnosti so izkoristili tudi uporniki v Mehiški pokrajini Chiapas, ki so si preko tega medija ustvarili mrežo solidarnosti in podpore, ki je premagala vladni medijski mrk, prenesla obvestila o njihovem gibanju mednarodni javnosti in tako privedla do umika vladnih enot in do prenehanja nasilja v tej pokrajini. To je ožji predmet moje diplomske naloge.

1.2 Cilji preučevanja

V nalogi sem si zadal naslednje cilje:

- osredotočil sem se na zgodovinski pregled nastanka interneta, preko obravnave različnih aren: od znanstvenih laboratorijev in raziskovalnih institucije, pa do dnevne sobe;
- predstaviti izvorna okolja in kulture, v katerih je internet nastajal, in vpliv le-teh na splošno dojemanje interneta kot svobodnega in odprtega medija

- poskušal bom predstaviti razliko med internetom in svetovnim spletom, pojmom, ki ju vse prevečkrat zamenjujemo;
- predstaviti želim različna pojmovanja sveta, ki ga je internet ustvaril, kibersveta;
- opozoriti hočem na negativne lastnosti oz. neizogibno dejstvo, s katerim se soočamo v sedanjosti: preobilje in entropijo informacij ki jo internet prinaša;
- prikazati primer emancipatorične rabe interneta danes: boj zapatističnih upornikov in uporabo interneta za vzpostavljanje globalne podporne mreže mednarodne solidarnosti s tem gibanjem.

1.3 Metode dela

Pri izdelavi diplomskega dela sem uporabil pretežno deskriptivne in primerjalne metode analize. Glavna metoda za sintezo je bila sistematična vsebinska analiza pisnih virov. Pregledoval sem vsebino relevantnih knjig in člankov in seveda podatke pridobljene s svetovnega spleta. Velika težava pri zbiranju podatkov s svetovnega spleta je njihova kronološka neurejenost, kar je pri izjemni hitrosti razvoja interneta še dodaten problem. Zaradi mladosti interneta je količina knjig in člankov v pisni obliki, glede na temo diplomskega dela, majhna. Z upoštevanjem možnosti, ki jih internet nudi in glede na entropijo informacij, ki jih prinaša, bom v nalogi poskušal opredeliti tudi ta problem: kako kakovostne informacije vseeno pridobiti tudi s spleta. Ostala referenčna literatura, ki jo navajam, mi je služila kot opora za čimbolj strukturirano razmišljanje o naslovni temi v širšem družboslovnem in ožjem politološkem smislu.

2 ZAČETKI INTERNETA

Ljudje smo družbena bitja, ki svoje odnose z drugimi ljudmi vzpostavljamo s komunikacijo. Z razvojem in odkrivanjem novih teritorijev je bilo treba premostiti vedno večje razdalje med ljudmi. Zato so vedno nove ideje ter iznajdbe prispevale k ohranjanju stikov in komuniciranju na vedno večje razdalje. Mediji za prenos sporočil so se spreminjali. Informacije so v davnih časih prenašali kurirji, ki so na primer s tekom zmanjševali razdalje in prinašali sporočila. Industrijska doba je prinesla izboljšave: elektriko, telefon, telefakse in ... internet. V današnjem času smo tako navajeni informacije prejemati že na vsakem koraku. Začetki tega, kar danes poznamo kot internet, se lahko postavijo v leta, ko je vladala hladna vojna, a tudi upor zoper njo, denimo, ko so v Ameriki potekala množična zborovanja, demonstracije in koncerti proti vojaški operaciji, ki so jo ZDA vodile v JV Aziji.

Kultura individualne svobode, ki je cvetela na ameriških univerzah v 60. in 70. letih je uporabljala univerzitetne računalniške mreže predvsem za zabavo in raziskovanje meja individualne svobode. Internet, kot tehnološka iznajdba tistega časa, je predvsem kulturni dosežek (Castells, 2001: 33). Svet se je spreminjal in mi z njim.

Nastanek ARPANET-a, ki ga je leta 1969 z mrežo računalnikov postavila ARPA (Advanced Research Project Agency), je začel novo in prav posebno poglavje, ki je spremenilo človeški pogled na svet, kot ga je poznal do tedaj. ARPA je bila ustanovljena že leta 1958, s stani ministrstva za obrambo ZDA, z namenom mobilizirati znanstvene ume ameriških fakultet, da bi skupaj ustvarili tehnološko dominanco, oz. v tistem času vsaj blokovsko ravnovesje (SZ je namreč v letu 1957 v vesolje kot prva že izstrelila prvi satelit Sputnik, kar je v ZDA sprožilo mrzlično iskanje možnosti tehnoloških izboljšav in inovacij).

Računalniki leta 1960 seveda niso bili niti približno podobni računalnikom, ki jih poznamo danes. Bili so veliki, zelo dragi, ponavadi specializirani in med sabo silno različni. Kopicami specializiranih računalnikov, ki so bili tisoče kilometrov narazen, je manjkala dodana vrednost - povezljivost. Najti je bilo treba način, kako bi jih lahko uporabljali na daljavo. To je bilo sicer že mogoče, preko različnih terminalov in vodov, vendar je zahtevalo specializirana znanja, tudi za vsak različen računalnik posebej. Treba je bilo torej najti nov

način uporabe računalnikov, preko enega samega terminala, ne glede na to, kje se nahajajo raziskovalci in kakšen sistem uporabljajo (Hafner in Lyon v Tim Jordan, 1999: 32).

Program ARPANET je bil sicer ustanovljen leta 1967 kot eden manjših projektov, ki so delovali pod okriljem oddelka za informacijsko procesiranje (IPTO) v okviru ARPA. Predvsem je bil namenjen stimuliranju raziskav interaktivnega računanja. Kot del teh prizadevanj je bil obstoj ARPANET-a zamišljen kot način delitve računalniške opreme in časa med različnimi računalniškimi centri in skupinami, ki jih je ARPA pritegnila k projektu. Za izdelavo računalniške mreže pa je bila potrebna takšna tehnologija, ki bi omogočala izdelavo mreže, v kateri bi bila mogoča uporaba različnih računalnikov naenkrat. To je omogočila tehnologija izmenjave paketov (packet switching), kjer so sporočila razdelili na majhne označene pakete, jih poslali posebej in potem spet združili, ko so prispeli na cilj. Na ta način uporabniki niso zasedali linije ves čas, ko niso pošiljali sporočil, zato so različni uporabniki uporabljali iste linije istočasno. Predlagana tehnologija pa je imela še eno prednost. Paketom ni bilo potrebno uporabljati vedno iste poti. Pri padcu dela mreže so namreč vsi deli sporočila lahko prispeli do naslovnika preko različnih povezav (vsaj tri ali štiri druge poti), saj ni bilo več centralne točke, preko katere bi morala biti vzpostavljena povezava. Javna predstavitev ARPANETA je bila leta 1972 v Washingtonu.

Uspešnost takšne decentralizirane in fleksibilne mreže je bila tako velika, da so mnogi verjeli, da bi preživela tudi atomsko vojno. Korporacija Rand, katere uslužbenec je bil izumitelj opisane tehnologije, Paul Baran, je tehnologijo, ponudila Ministrstvu za obrambo ZDA, kot tisto tehnologijo vojaškega sistema, ki bi uspešno preživela tudi atomski napad, čeprav to ni bil prvotni namen ARPANETA. Ponudba je bila s strani Pentagona zavrnjena. Naslednji korak je bil zato povezati ARPANET z drugimi komunikacijskimi mrežami pod okriljem ARPA, PRNET in SATNET. To možnost je omogočala izvirna zasnova ARPANET-a, ki je temeljila na večplastni in decentralizirani strukturi in odprtih komunikacijskih protokolih. Seveda pa ARPANET ni bil edini razvojni motor interneta, kakor ga poznamo danes (glej Dertouzos, 1997).

Tako zasnovana tehnologija pa je imela tudi nepredviden stranski učinek, ki je kasneje zaskrbel oblasti: izmika se nadzoru. Internet, ko je enkrat zajel večje skupnosti, je zaradi tehnične fleksibilnosti postal področje, kjer je postala vsaka cenzura praktično nemogoča. Internet namreč cenzuro obravnava kot atomski napad in jo enostavno obvozi (John Gilmore v Jordan, 1999: 40).

Skratka, internet je bil rojen in je nastal kot plod sodelovanja med akademsko znanostjo, raziskavami vojaške tehnologije in v duhu svobodnega mišljenja in kulture (Castells, 2001: 19). Cilj interneta je bil na začetku razvoja predvsem v optimizaciji uporabe dragih računalnikov med različnimi raziskovalnimi centri. Kasneje, ko je cena računalnikov naglo padla, to ni bil več glavni cilj. Nekaj let sta omrežje ARPANET uporabljali tako znanstvenoraziskovalna sfera kot vojaška sfera v ZDA in zaveznicah. Leta 1983 je prišlo do njune ločitve: ARPANET je postal medij komuniciranja znanstvene sfere, vojaški del je prevzelo vzporedno omrežje MILNET (zaradi varnosti vojaških podatkov). Najbolj popularna uporaba, sprva še pretežno akademske mreže, je postala uporaba elektronske pošte (e- maila).

Internet v obliki kot ga poznamo danes, pa je tudi dedič tradicije prvih uporabnikov, povezanih računalniških sistemov na univerzah. Del te tradicije je sistem BBS (bulletin boards systems). Iz njega so se kasneje razvili: najbolj dostopna in cenovno ugodna računalniška mreža na svetu, FIDONET, operacijski sistemi UNIX in LINUX (značilnost tega operacijskega sistema je, da so ga izboljševali uporabniki - odprta koda).

Da pa je internet lahko resnično postal globalna mreža je poskrbel razvoj world wide weba (Svetovni splet ali www) v devetdesetih letih 20. stoletja. To je splošen program izmenjave informacij, ki ga je razvil angleški programer Berners-Lee, v Evropskem raziskovalnem centru CERN v Ženevi in je temeljil na ustvarjanju virtualnega prostora (kiber), kjer so se viri informacij sestavljali iz naslovov, kjer se ti podatki nahajajo. Ta podatek je postal eden od simbolov kibersveta in se imenuje URL (Universal resource locator). Rast in razširjenost interneta se je z pojavom svetovnega spleta (www) dramatično povečala. K temu je prispevala tudi deregulacija interneta: ARPANET je bil v letu 1990 posodobljen, njegovo vlogo je prevzela mreža NSFNET, pod nadzorom ameriške NSF (National Science Foundation), ki je veliko vlagala v informacijsko infrastrukturo (hrbtenica), leta 1995 pa je razvoj prepustila globalnim zasebnim korporacijam (IBM, MCI, AT&T). Polovico prometa preko interneta upravlja danes gigant WorldCom. Pravega nadzora danes ni, kljub temu, da se je v letu 1998 oblikovalo regulatorsko telo (IANA/ICANN). Določen nadzor imajo še vojaške strukture (NATO).

Skratka, internet se je razvil v raziskovalnih okoljih, z javnimi sredstvi in natančno orientiranimi raziskavami, in v okolju, ki ni skušalo omejiti svobode in inovacije (Castells, 2001: 22-23). Odprtost internetne arhitekture pa je bila tudi njegova največja družbena moč.

Korporacije si spočetka niso upale tvegati z novo tehnologijo, ker je bila njena profitabilnost še zavita v tančico prihodnosti, seveda pa je danes bistveno drugače (glej Copps, 2003).

Računalniki po celem svetu so danes povezani med sabo s telekomunikacijskim omrežjem. Za računalniškimi ekrani sedijo ljudje raznih nacionalnosti, etničnih skupin-kulturnih skupin, socialnih razredov in poklicev, verskih in političnih prepričanj, starosti, življenjskih stilov in obeh spolov. Ta pestrost je odprtost kulturne izmenjave in vsebuje potenciale demokratičnosti v komuniciranju (glej Jones, 1998).

2.1 Internet in svetovni splet

Mnogi uporabljajo pojma internet in World Wide Web (Splet) kot sinonimna pojma, ki označujeta isto stvar. Vendar pojma označujeta različne, a med sabo povezane pojme. Internet je ogromna mreža, sestavljena iz še več manjših mrež, je torej mrežna infrastruktura. Povezuje milijone računalnikov po svetu in tako sestavlja mrežo, po kateri lahko vsak računalnik komunicira z vsakim, če sta le oba del internetne mreže. Informacija, ki potuje po internetu, potuje na cilj zahvaljujoč različnim standardnim jezikom, ki jih imenujemo protokoli.

World Wide Web (Splet) pa je način pridobivanja informacij po internetu. Je splošni model izmenjave informacij, ki je zgrajen na internetu. Splet uporablja protokol HTTP (Hypertekst Transfer Protocol), enega izmed jezikov, ki jih uporablja internet za izmenjavo podatkov. Splet uporablja brskalnike (browserje) za dostop do dokumentov, imenovanih spletne strani, ki so povezani med sabo s »hyperlinki«. Spletni dokumenti lahko vsebujejo grafične podatke, zvoke, tekst in video.

Svetovni splet je samo eden od načinov posredovanja informacij. Internet, ne pa splet, je prav tako uporabljen za pošiljanje E- sporočil, Usenet skupin (group), hitrih sporočil in FTP. Splet je torej le en del interneta, čeprav velik del; pojma očitno nista sinonimna in ju ne kaže mešati.

Kot razlika med možgani in umom. Razišči internet - in našel boš kable in računalnike. Razišči svetovni splet - in našel boš informacije. O viziji razvoja svetovnega spleta Berners-Lee pravi tudi:

O svetovnem spletu sanjam kot o skupnem prostoru, ki vsebuje informacije, v katerem poteka komunikacija in kjer ljudje izmenjujemo informacije. Univerzalnost tega prostora je odločilna in pomembna: dejstvo, da preko hypertext protokola lahko najdemo informacije, bodisi osebne, lokalne, globalne, bodisi v končani ali nedokončani obliki, kjerkoli se nahajajo. Drug del sanj pa pravi; zaradi vsesplošno sprejete uporabe svetovnega spleta je ta postal ogledalo naših načinov socializacije in dela (Berners-Lee, www.w3.org/People/Berners-Lee, avgust 2004).

2.2 Kibersvet

Kje pa je ta novi svet, o katerem govorimo s takim zanosom? Je res tako spremenil naše dojemanje realnosti? Si je človek ustvaril nov svet, ker sluti, da izgublja nadzor nad starim, ali upa na bolje, zato, ker nadzora nad njim nikoli ni imel?

Če hočemo spoznati svet, ki je nastal z nastankom interneta in ga pojmuje kot svet, vzporeden realnemu svetu kot ga poznamo, ne moremo mimo pojma kibersvet (Cyberworld). Z nastankom kibersveta je virtualna realnost postala sinonim ali bolje del realnosti današnjega sveta in ga obkroža. Virtualni ljudje živijo svoje virtualno življenje v virtualnem svetu, obenem pa živijo življenje tudi v prejšnjem realnem svetu. Dandanes tudi ljudje, ki jim ni mar za obstojanje nekega takega sveta, čutijo njegov vpliv na vsakem koraku (npr. bančne transakcije).

Pojem kibersvet je prvi uporabil William Gibson v svojem romanu *Neuromancer* (1984: 67). (glej tudi Introvigne, Massimo, 1999). Gibsonov koncept takega sveta je bil prostor, kjer so zbrane informacije iz celega sveta, v njega je mogoče vstopiti samo z virtualnim telesom skozi medij - računalnik. Gibsonov kibersvet daje moč tistim, ki znajo manipulirati z informacijami v kibersvetu; hakerjem z njihovim znanjem, ali pa velikim korporacijam, ki se zanašajo na svojo korporativno moč. Tako je ta svet definiral Gibson, zato takšno definicijo kibersveta imenujemo Gibsonov kibersvet.

V nasprotju z Gibsonovim kybersvetom, ki svet opisuje kot fiktivni in vizionarski koncept, pa Barlow ta svet razume kot neprimerno kompleksnejšo verzijo prostora, v katerega ljudje vstopijo med telefonskim pogovorom. Nastanek globalne mreže z milijoni uporabnikov prinese tudi nastanek zapletenega in navidez neskončnega kybersveta (Barlow v Jordan, 1999: 23). Barlow uporablja pojem v povezavi z obstoječo računalniško mrežo.

Kot takega ga definira tudi Trček, ki označuje območje informacijsko-podatkovnega prometa in vsebinsko-interesno opredeljene interakcije s pomočjo računalniško povezanega komuniciranja v informacijska omrežja vključenih akterjev, ne glede na njihovo konkretno geografsko lociranost. V kiberprostoru se na osnovi integracije lastnosti starih tehnologij, izmenjave podatkov in medsebojnih komunikacij na daljavo (telefon, faks) in njihove nadgradnje skozi razvoj računalniško posredovanega omrežnega komuniciranja odvija deteritorializacija oz. virtualizacija številnih sistemov družbenega delovanja (bančništvo, gospodarstvo, izobraževanje, politika, zabava...) (Trček, 1997: 19).

Kybersvet je svet, ki ne obstaja le v naši ožji fizični realnosti. Kybersvet je prostor, ki se ga ne da opisati s geografskimi pojmi. Je realnost, ki jo ne moremo nikjer locirati, a vendar se njena prisotnost čuti na vsakem koraku. S tem se odpira vprašanje, kako ponovno opredeliti realnost. Če ljudje definirajo situacije kot realne, potem so realne v svojih posledicah (W.I. Thomas v Albert Benschop, 1997).

Kybersvet je svet, v katerem lahko potujemo s svetlobno hitrostjo, s klikom na miško, z enega dela sveta na drugega, razdalje v računalniško posredovanih odnosih in komunikacijah ne igrajo več nobene vloge. Nihče tudi ne ve, kakšna je prihodnost virtualne socialne realnosti, ki je nastala z nastankom interneta. Njene možne značilnosti bodo odvisne od načinov, kako se bodo ljudje obnašali in organizirali svoje dejavnosti in realizirali svoje potrebe in interese, seveda tudi svoje fantazije, navdihe in upanja.

3 INTERNET IN KULTURA SVOBODE

Internet radi in največkrat enačimo z odprtostjo in svobodo. Svobodo glede dajanja »lastnih« informacij na svetovni splet in svobodo glede pridobivanja »drugih« informacij s spleta. Govorimo lahko, da je internet na začetku svojega nastanka dejansko rasel v okolju, ki je bilo še idealistično predano načelom enakosti in svobode. V današnji »realnosti« pa že vemo, da se soočamo tudi z mnogimi napakami in neenakostmi. Internet je prav zares tehnologija svobode, ampak lahko še bolj osvobodi tudi privilegirane, da še lažje zatirajo neprilagojene in tehnološko zaostale. Pa naj omenim samo nekaj teh pojavov: prevlado angleškega jezika, cene dostopa do interneta, neizobraženost, dostopnost interneta. Vse to je precej omejeno na del zahodne poloble (ZDA in Evropa) - in še bi lahko našteval. Ožja kultura, v kateri je sprva zrasel ta medij, se očitno globoko razlikuje od širše kulture današnjega sveta. Internet na začetku svoje poti, tudi zaradi srečnih okoliščin, ni prišel pod nadzor korporativnih ali vladnih elit. Odprtost internetne arhitekture je (bila) njegova največja moč.

Ustvarjamo svet, v katerem lahko vsi, kjerkoli, izrazijo svoja prepričanja, ne glede na stopnjo podpore drugih ljudi, brez strahu pred utišanjem in siljenjem v uniformnost. (Barlow, John Perry, 1996): A Declaration of the Independence of Cyberspace, <http://homes.eff.org/~barlow/Declaration-Final.html>, julij 2004).

Castells okarakterizira izvorno kulturo interneta kot vrednote in prepričanja, ki oblikujejo vedenje posameznika ali skupine, ki so sodelovali pri nastanku interneta. Kultura interneta je kultura njegovih kreatorjev (Castells, 2001: 37). Castells internetno kulturo razdeli na štiri dele:

- tehnokratsko kulturo,
- hekersko kulturo,
- kulturo virtualne skupnosti in
- podjetniško kulturo.

Tehnokratska kultura postane hekerska kultura, ko vgradi svoja pravila in navade v kooperativno mrežo izdelave tehnoloških projektov. Virtualne skupnosti dajo socialno dimenzijo kooperativnim mrežam; internet postane medij selektivne socialne interakcije in

pripadnosti. Podjetniška kultura je na vrhu hekerske kulture in kulture virtualnih skupnosti, ker razprši vse internetne prakse v vse pore družbe s svojim profitabilnim vedenjem.

3.1 Tehno elite

Izvorno kulturo interneta so oblikovala razmišljanja, globoko zakoreninjena v znanstvenih umih (tehno elit), ki so verjeli v splošno dobro znanstvenega in tehnološkega napredka. Denimo, oblikovanje računalniških mrež, ki so bistvo interneta. Vrednote akademske srenje so postale vodilo nadaljnje konstrukcije in razvoja globalnega elektronskega komunikacijskega sistema, ki naj bi združil v odprti komunikaciji vse ljudi, v splošen demokratični odnos, ki naj bi rasel z rastjo interaktivne komunikacije (Castells, 2001: 39).

Čas, v katerem se je razvijala računalniška mreža, je bil napolnjen s tehnološkimi odkritji kot glavno vrednoto; v tem procesu je bil nastanek računalniške mreže le pot za doseganje širšega cilja. Za doseganje uspeha na tej poti, se skupni viri niso uporabljali za osebne koristi, temeljni kamen celotnega procesa je bil, skupno prizadevanje za izboljšanje rezultatov. Glavna vrednota tehno elit je bil sicer tehnološki napredek in izboljšave. A relativni dosežek je bil odvisen od njihovega prispevka k doseganju višjih ciljev. Pomembnejša od teoretičnega znanja je bila zmožnost uporabe le-tega pri razvoju računalniških komunikacij ali operacijskih sistemov.

Naj strnem: izvorna kultura interneta izhaja iz začetnega akademskega načina dela, v skupnem prizadevanju za boljše znanstvene dosežke, za priznanje v akademskih krogih, za odprtost raziskav (Castells, 2001: 41). Internet je nastal v akademskih krogih in njihovih raziskovalnih oddelkih, tako v profesorskem delu, kot tudi v delu njihovih študentov. Njihove vrednote, navade in znanja so sčasoma prerasle v hekersko kulturo.

3.2 Hekerska kultura, gibanje za odprto kodo

Hekerska kultura je kulturna značilnost informacionalizma (Pekka Himanen, 2001, v Castells, 2001: 41). Kako so hekerji soudeleženi pri oblikovanju kulture odprtosti interneta in kdo to sploh so? Hekerji nasploh niso nepremišljeni računalniški zanesenjaki, ki poskušajo vdreti v

kode, nezakonito vdirati v sisteme in brisati računalniške podatke. Za tem opisom se skriva le posebna vrsta hekerjev, ki se imenujejo »crackerji«. Hekerji delijo vrednote in stališča, ki so vznikla iz on-line mrež, kjer so računalniški programerji izmenjavali mnenja o lastnem doprinosu in dosežkih v kreativnem programiranju (Levy v Castells, 2001: 41). Hekerji so tisti, ki jih hekerska skupnost kot take prepozna, pravi Eric Raymond, eden vodilnih strokovnjakov in poznavalcev hekerske kulture (Raymond v Castells, 2001: 41). Hekerji so tudi skupnost, delijo skupno kulturo programerjev in mrežnih strokovnjakov, katerih zgodovina sega še v čase mikroročunalnikov in še dlje nazaj, v čas nastanka ARPANET-a.

Hekerska kultura je po Levyju kultura tistih vrednot in prepričanj, ki so vznikla iz mrež računalniških programerjev, ki so sodelovali (on-line) v projektih kreativnega programiranja (Levy v Castells, 2001: 42). Značilnosti hekerskega delovanja sta bili predvsem avtonomija projektov napram institucionalnim ali korporativnim nalogam programerjev ter uporaba mrežnega programiranja.

Lahko rečemo, da je internet, ki je nastal pod rokami tehnokratske kulture, postal prostor, ki so ga za svojega vzeli hekerji in ga začeli izboljševati. Da bi lažje razumeli pojem vrednot hekerske kulture, moramo razumeti okoliščine ob nastanku gibanja odprte kode.

V začetku 80. let so obstajale tri različne »računalniške kulture«, vsaka s svojim tipom računalniške opreme in jezikovnim programom: ARPANET kultura, UNIX kultura in PC kultura. Slednja je delovala na nižji tehnološki ravni, kakor ostali dve. Čez čas so vse doživele tehnološki šok in posledično prenavo sistemov. ARPA se je odločila podpreti delovanje UNIX kot najbolj zanesljivega skupnega sistema, ki bi lahko deloval na različni strojni opremi (skupni program za raziskovalne ustanove). UNIX, ki je sicer nastal že leta 1969, je bil tedaj zgolj inovativen operacijski sistem, ki pa je postal softversko okolje za različne sisteme in tako programerjem ni bilo več treba ustvarjati novih programskih jezikov za različne računalnike. Napredek v mikro elektroniki je prav tako spremenil računalniški svet. PC kultura, zgrajena na programih MS-DOS in programih za Macintosh, je bila kmalu številčnejša od kulture mreže uporabnikov UNIX. Vendar pa uporabniki mikroročunalnikov DOS/Mac nikoli niso postali samozavedajoča se kultura oz. skupnost. Zakaj? Predvsem zaradi odsotnosti mreženja (networking). Kultura hekerstva pa je bila v veliki meri povezana z UNIX tehnično kulturo. S priznanjem lastništva nad sistemom UNIX (Bell Laboratories 1984) pa se je blokiralo prizadevanje za odprto komunikacijo tehnoloških dosežkov na

področju programske opreme (le zaradi blokade in odsotnosti konkurence je lahko Microsoft, kljub svoji slabši tehnologiji, zasedel trg programske opreme za operacijske sisteme) (glej Castells, 2001).

Na alternativo, ki bi povrnila izgubljen občutek avtonomije v »računalniško kulturo«, ni bilo potrebno čakati predolgo. Linus Torvald, študent iz Helsinkov, je leta 1991 kupil svoj prvi računalnik s procesorjem Intel 386, za katerega si je zamislil operacijski sistem UNIX. Zaradi pomanjkanja sredstev pa se je posvetil izdelavi svojega lastnega sistema, na bazi UNIX, in ga poimenoval Freix (serverjev administrator ga je poimenoval Linux, kot ga poznamo še danes). Ker se je zavedal pomena mrežnega sodelovanja je omogočil dostop do svoje programske kode preko interneta in pozval programerje za pomoč pri razvoju sistema. Hitra izdaja, široka mreža sodelujočih in popolna odprtost kode, so do leta 1993 naredili Linux operacijski sistem za boljši operacijski sistem od UNIX. Linux sistem je sprejet kot eden izmed najbolj zanesljivih operacijskih sistemov, še posebej za računalnike za delo z internetom. Resnica pa je, da je Linux operacijski sistem kompliciran in ni najbolj prijazen povprečnemu uporabniku. Uporabljajo ga predvsem pri računalniški podpori velikih računalniških mrež in internet serverjev. Vendar pa zgradba sistema omogoča razvoj uporabniku prijaznega vmesnika, ki bi lahko resno ogrozil monopol Microsofta na področju operacijskih sistemov za množično uporabo. Glavna ovira pri močnejšem prodoru Linux sistema je nezainteresiranost ali pomanjkanje programerjev za te vrste aplikacij. Zaradi odprte kode sistema Linux pa se zdi uporabniku bolj prijazna komercializacija sistema naslednji korak v razvoju gibanja odprte kode.

Vse značilnosti, predstavljene v zgornjem besedilu, lahko povežemo s hekersko kulturo. Še posebej pomemben je duh izvedbe in tehnološke dovršenosti, ki akterje žene k skupnemu cilju - deliti in doseči odprtost systemske kode, ki je edina metoda za doseganje zanesljivosti in kvalitete (Raymond v Castells, 2001: 42).

Boljši rezultati in dosežki, doseženi brez institucionalnih spodbud in nagrad, pa seveda zahtevajo zavezanost vrednotam, ki zajamejo predvsem željo po kreativnosti in priznanju med sebi enakimi (hekerji).

Na vrhu teh vrednot je vsekakor svoboda. Svoboda ustvarjanja, svoboda uporabiti dosegljivo znanje in svoboda prenašanja tega znanja na kakršenkoli način in po poti, ki si jo heker sam

izbere. Svoboda sicer ni edina vrednota, a je vendarle bistvena komponenta svetovnih nazorov in dejanj hekerjev. Ko povežemo svobodo s sodelovanjem v praksi, ki naj prispeva družbi, dobimo značilnosti »gift economy« (ekonomija daru ali prispevka). Prestiž hekerja in njegov ugled in socialni status v družbi hekerjev so povezani z njegovim relativnim prispevkom družbi; takojšnje zadovoljstvo ob predstavitvi svoje domiselnosti in uporabnosti prispevanega dela. Ob doseženem zadovoljstvu pri doseganju statusa v družbi pa je bilo kot del hekerske kulture definirano še notranje zadovoljstvo s kreacijo, ne glede na organizacijsko okolje (akademije, organizacije, šole...). Kar hekerje postavlja ob bok umetnikom. Bistvo hekerja izhaja iz notranje želje po ustvarjanju, ki je neodvisna od organizacijskih oblik, odvisna je le od samo-definirane skupnosti, zgrajene okoli računalniške mreže.

Seveda pa kultura ne more nastati le iz vrednot, ki kar visijo v zraku. Morajo biti ukoreninjene tudi v institucije in organizacije. Takšne organizacije obstajajo tudi v hekerski skupnosti, vendar so neformalne.¹ Internet pa ostaja organizacijski temelj hekerske kulture in skupnosti. Hekerska skupnost je v večini globalna in virtualna; čeprav obstajajo tudi trenutki fizičnega kontakta (konference, zabave, sejmi računalniške opreme), je večina komunikacije med pripadniki omejena na računalniški ekran. Pripadniki živijo v kibersvetu, njihova identiteta je njihovo uporabniško ime. Neformalnost in virtualnost pa je tista ključna lastnost, ki hekerje deli od akademske kulture tehokratov. Zato znanstveniki (tehno elite) ARPA, ki so prav tako prakticirali kreativno programiranje na osnovi odprte kode in so bili očetje interneta, niso hekerji v kulturnem smislu.

3.3 Virtualne skupnosti

Pred nastankom interneta so človeške skupnosti oblikovali predvsem ljudje, ki so delali ali živeli skupaj. Skupnosti enako mislečih so bile za druženje precej omejene, bilo jih je težko zbrati na enem mestu, ker ponavadi niso bile omejene le lokalno. Internet je prinesel spremembe, seveda samo za tiste, ki imajo dostop do interneta; omogočil je enako mislečim ljudem oblikovanje skupnosti, ne glede na to, kje v fizičnem svetu se nahajajo. Ljudje s podobnimi interesi, izkušnjami, stališči do določenih vprašanj so lahko oblikovali virtualne

¹Linux Torvald je glavna avtoriteta v Linux sistemu in nadzoruje napredovanje in usklajuje delo na sistemu Linux.

skupnosti enako mislečih, kjer so lahko izmenjevali mnenja, poglede, informacije in gradili medsebojne odnose in razmerja.

Kulturne značilnosti in njihovi viri se tako ne morejo omejiti le na vrednote inovatorjev na tehnološkem področju. Zgodnji uporabniki računalniških mrež so oblikovali virtualne skupnosti, ki so bile vir vrednot in vzorcev obnašanja ter organiziranja. Njihovo delo je bilo osredotočeno na iskanje in razvoj novih načinov uporabe računalniških mrež (mailing liste, sobe za pogovore (chat-room), konference... Večina uporabnikov ni bila nujno večča programiranja. Z razvojem in nastankom svetovnega spleta so milijoni uporabnikov internet sprejeli in ga integrirali v svoje socialno življenje, tudi zaradi relativno preproste uporabe. Z zavedanjem pomena interneta za socialno življenje so bile ustanovljene organizacije, kot je npr. Inštitut za globalne komunikacije (IGC), pod okriljem katerega so zrasle mreže, namenjene socialno usmerjenim projektom, zaščiti okolja, svetovnem miru... IGC je odgovoren za oblikovanje mreže La Neta, mreže za zaščito ženskih pravic, ki so jo v graditvi mednarodne solidarnostne podpore uporabili tudi zapatistični uporniki v pokrajini Chiapas (o tem več kasneje).

Hekerska kultura je priskrbela tehnične temelje internetnih skupnosti, kultura virtualnih skupnosti pa je oblikovala in definirala njegove socialne okvire, oblike, procese in uporabe. Značilnosti in izvori spletnih skupnosti so bili zelo podobni alternativnim gibanjem in načinom življenja konec 60 – tih let. Hipijska kultura, s ščepcem anarhizma.

Veliko zgodnjih virtualnih skupnosti in BBS (bulletin board system) je nastalo zaradi ohranitve neke skupne zavesti in zaradi neuspeha protikulturnega eksperimenta v fizičnem svetu. Z razvojem virtualnih skupnosti pa je ta povezanost z alternativno kulturo počasi slabela. Obstajajo neka empirična dognanja, ki pravijo, da uniformna kultura interneta ne obstaja; kot pravita Howard Rheingold in Steve Jones, je svet virtualnih skupnosti izredno raznolik (Castells, 2001: 54).

Socialna gibanja vseh vrst, od okoljevarstvenih do ekstremno desničarskih, so uporabila ali zlorabila odprtost interneta za predstavljanje svojih stališč, programov in iskanje somišljenikov. Niso bila omejena le na lokalno ampak tudi na globalno delovanje. Socialni svet interneta je tako raznolik, kot je raznolika tudi naša družba in naše življenje. Za razliko od hekerske skupnosti pa je kultura drugih virtualnih skupnosti kultura nekoherentnih vrednot

in socialnih pravil. Castells pravi, da je podobnost s hekersko kulturo očitna v dveh kulturnih značilnostih: kulturi horizontalne svobodne komunikacije in kulturi internetnega mreženja. Svoboda izražanja je bila vedno zelo visoko cenjena kvaliteta pri uporabnikih interneta, že od prvih začetkov internetnega komuniciranja. Kot drugo značilnost pa Castells opredeli sposobnost in željo, najti svojo pot in prostor na internetu. Če te poti ne najdeš, jo ustvariš sam (glej Castells, 2001).

Kot je internet lahko dragocen potencial oblikovanja skupnosti in grajenja prijateljstev, mnogi poudarjajo tudi njegovo temnejšo plat. Internet kot medij, zgrajen na kulturi svobode, odprtega dostopa in proste komunikacije, je tako lahko oblika odprtega izražanja in druženja pesnikov in umetnikov, lahko pa je tudi orodje v rokah ekstremističnih skupin. Države po svetu so zakonsko uredile vprašanja ekstremistov, toda kako jim preprečiti medsebojno komunikacijo? Zelo pomembno je zato, ne zamenjevati medija s sporočilom (glej Gauntlett, 2004).

Čeprav so virtualne skupnosti, kot del internetne kulture, zelo raznolike v svoji vsebini in ciljih, lahko vseeno rečemo, da največkrat opredelijo internet kot tehnološki medij horizontalne komunikacije, kot nove oblike svobodnega izražanja. Skupnosti so položile temelje za internetno mreženje, kot orodje in način za organiziranje, kolektivno akcijo in grajenje avtonomnih mnenj in pomenov.

3.4 Podjetniška kultura

Širjenje interneta iz ozkih znanstvenih krogov in skupnosti na družbo kot celoto, je seveda privabilo prihod podjetnikov in njihovega načina razmišljanja, a šele v 90. letih, vendar odtlej s svetlobno hitrostjo. Podjetniki so bili vodilna sila pri uvajanju interneta v vse pore življenja, zato je danes internet večinoma oblikovan okoli komercialne uporabe. Ker pa je tudi komercialna uporaba zgrajena in oblikovana s procesi, ki izhajajo iz hekerske kulture in kulture tehno elit, na koncu Castells pride do zaključka, da je internet komercialno opredeljen toliko, kot so ostala področja življenja v naših skupnostih (Castells, 2001: 55). Nič več in nič manj. Internet je spremenil poslovni svet, kot je poslovni svet spremenil internet.

Zavedanje potenciala za transformacijo znanja v denar je postalo temeljni kamen podjetniške kulture v dolini kraljev interneta, Silicon Valley, in internetne industrije na splošno. Temeljne vrednote so postale količina denarja, ki se lahko zasluži, in hitrost, s katero se ta denar zasluži. Vrednote, ki presežejo običajen človeški pohlep (Castells, 2001: 56). Medtem, ko poskušajo borzniki na borzi predvideti gibanje finančnega trga, ali preprosto sledijo svojemu nosu, podjetniki preprosto prodajajo prihodnost, v katero verjamejo. Zanašajo se na svoje tehnološko znanje in sposobnost uporabe le-tega, pri izdelavi produktov ali storitev, ki naj bi osvojile trg. Skušajo prepričati vlagatelje, da je prihodnost že prišla, prodati tehnologijo uporabnikom in na ta način svoje napovedi tudi uresničiti. Tehnopodjetniki brez kapitalističnih vizionarjev ne bi mogli uresničiti svojih sanj. Slednji pa rabijo prve, da postanejo uspešni kapitalisti in varuhi »novega« bogastva. V socialnem pogledu je internetni podjetnik rezultat povezanih oseb in organizacij, sestavljenih iz inovatorjev, tehnologov in kapitalistov. Skupaj v simbioznem razmerju vstopajo v proces produkcije, uvajajo inovacije, ki naj na koncu ustvarijo podjetje, ki bi prinašalo dobiček.

Kultura podjetništva je predvsem kultura denarja in kultura deloholizma (Castells, 2001: 57). Castells pravi, da je ta kultura presegla etnične meje, ker je precej bolj raznolika in globalna od vseh podjetniških kultur, ki so kdajkoli prej obstajale. Navadno hodi z roko v roki z osiromašenim družinskim življenjem, žrtvovanjem na oltarju tehnološkega napredka, denarja in moči. Podjetniška kultura kot bistvena prvina internetne kulture ustvarja denar iz idej in blago iz denarja. Tako sta kapital in materialna produkcija odvisna od umskih dosežkov, moči uma. Internetni podjetniki so bolj ustvarjalci kot poslovni možje, bolj blizu kulturi umetnikov kot trdi korporativni poslovni kulturi.. Na nek način so odmaknjeni od družbe, ker nimajo časa zanjo, uživajo v tehnologiji in častijo denar. Kaj jim bo družba, če pa ustvarjajo svet po svoji podobi in mišljenju. So istočasno umetniki in ustvarjalci ter zakrknjeni pohlepneži. Sami nikoli ne bi mogli ustvariti sveta, ki so ga vzeli za svojega, vendar ta svet brez njih ne bi bil tako multikulturalen in dinamičen, kot je.

Na vrhu kulturnega konstrukta, ki je pripeljal do nastanka interneta, je tako tehno - kultura znanstvenikov in briljantnih umov. Vzcvetela je iz visoke znanosti in akademskega dela. Hekerska kultura je definirala tehno elite, z definiranjem njihovih notranjih meja, tehnološko pismenih in sprejetih, ter z neodvisnostjo. Samo hekerji lahko sodijo hekerjem. Možnost ustvarjanja tehnologije in jo deliti s skupnostjo, sta tu najbolj priznani vrednosti. Temeljna hekerska vrednota je svoboda, svoboda do dostopa in uporabe tehnologije. Uporaba možnosti

mrežnega komuniciranja in graditve socialnih mrež je pripeljala do ustanovitve on-line skupnosti, ki so na novo postavile pojme družbe (družbene realnosti). Posledično pa so povzročile tudi eksplozijo različnih načinov uporabe računalniških mrež. Sprejele so vrednote tehno elit in podprle verovanje hekerjev v pomen svobode, horizontalne komunikacije. Uporabile so jih v svojem socialnem življenju, namesto v tehničnem smislu (Castells, 2001: 60). Internetni podjetniki so odkrili nov svet, poseljen z neverjetnimi tehnološkimi inovacijami in novimi oblikami socialnega življenja in s posamezniki, ki so svojo tehnološko dominanco spretno uporabili napram tradicionalno strogim socialnim pravilom in institucijam. Odšli so še korak dlje od slednjih. Podjetniška kultura, z glavno vrednoto denarjem, je prišla z namenom, osvojiti svet, spotoma pa spremenila internet v nepogrešljivi del našega življenja. Kultura interneta je tako mešana kultura: zgrajena iz tehnokratskih prepričanj v napredek človeštva skozi tehnologijo, uzakonjena s strani hekerske skupnosti, ki je uspevala na odprtosti in svobodi tehnološkega ustvarjanja, vkoreninjena v virtualnih skupnostih, usmerjenih k novim dimenzijam družbe, in materializirana od denarja lačnih podjetnikov v del nove ekonomije (Castells, 2001: 60).

Podjetniki so se na začetki prilagajali in se podredili libertarnim vrednotam (svoboda, zasebnost in odprtost), skozi čas pa opazimo, da so jo začeli spreminjati in jo oblikovati po svojih merilih in vrednotah. Uporaba piškotkov in pop-up oken za vdiranje v zasebnost, avtorske pravice za omejitev dostopa do informacij - so realnost interneta današnje dobe. V dobi kapitalizma nam je jasno, da bodo sčasoma vse te lastnosti interneta izrabljene s strani komercialnih interesov in oblikovane po zakonitostih nove ekonomije. Ali prehajamo iz kulture svobode v kulturo kontrole?

4 ELEMENTI PODREJANJA IN KAOSA NA INTERNETU

4.1 Globalna neenakost dostopa

Odprtost in svoboda interneta dobiva v sedanjosti tudi dokaj drugačno podobo, kot je bila sprva zasnovana, in jo kaže pripisati človeškim lastnostim in družbeni realnosti kapitalizma. Ljudje, ki dandanes deskajo po svetovnem spletu, so velikokrat zmedeni zaradi preobilja informacij, ki jih lahko na zaslon prikličejo s pritiskom na gumb. S pravo opremo in povezavo je mogoče pregledovati knjižnične zbirke knjižnic na nemških univerzah, lahko si ogledamo najnovejše stvaritve japonskega avangardnega umetnika, lahko si ogledamo najnovejše karikature svetovnih voditeljev v aktualnih političnih in gospodarskih dogodkih, možnosti so skorajda neomejene...Internet je svet, kjer se srečata prostor in čas (Wolfgang Rihm v Christoph Engel, 1999).

Ni presenetljivo, da marsikdo internet pojmuje kot orodje, ki bo zbližalo svet in ustvarilo novo, globalno skupnost. Ljudje bodo lahko končno živeli v svetu, kjer tok informacij ne bo kontroliran s strani diktatorjev in lastnikov medijskih korporacij, za slednje npr. Murdock in TV mreža Fox (glej Downing, 1995).

Internet pa pridobiva tudi svojo mračno stran, ki postavlja pod vprašaj svetlo prihodnost in nastanek globalne virtualne skupnosti. Kiber-realnost interneta je, da je nastal in se razvijal pod kapitalizmom. Tisti, ki nadzorujejo potek informacij, najbrž nimajo namena deliti moč z množicami, na način, ki bi lahko ogrozil (njim naklonjen) družbeni red. Z njim nameravajo zlasti ojačati, racionalizirati in stabilizirati svoje mreže in načine ustvarjanja dobička. To so interesi, ki so sooblikovali internet že na začetku rasti. Bolj bo rasla pomembnost interneta, bolj se bodo v vladajočih razredih zavedali njegove pomembnosti in sprejemali preišljene politične odločitve, za boljši in močnejši nadzor. Prizadevanja za povečevanje števila svetovnih uporabnikov interneta, ki bi svoj način življenja oblikovali tudi skozi kibersvet, ima tako tudi skrite interese - v večji kontroli posameznikov (NSA).

Pomembnost interneta v mnogih socialnih, političnih in ekonomskih aktivnostih današnjega časa, nas je očitno neizogibno privedla do (nove) neenakosti in skoraj marginaliziranja večine

prebivalstva, zaradi razlik v dostopu do interneta (infrastruktura, računalniki...) in pomanjkanju različnih znanj, ki jih potrebujemo pri učinkoviti uporabi le-tega. Jasno je, da vse opevane lastnosti mreže, kot so svoboda, povečana produktivnost, izboljšanje komunikacije, novi socialni vzorci itd., lahko pridejo do izraza samo z nenehnim zmanjševanjem razlik med uporabniki, ki so povezani z kibernetskim svetom, in tistimi, ki te povezave nimajo. Internet pa vsekakor ni več zastoj. To je prva ovira, da bi opevane lastnosti lahko kmalu postale »resničnost« za vse.

Ocene velikosti interneta in njegove uporabe so v veliki meri odvisne od metodologij. Internet uporabnik je posameznik z dostopom do interneta in ne odraža števila posameznikov s svojo lastno internetno povezavo. Kjer je dostopno samo število posameznikov z lastno internetno povezavo, se ta vrednost pomnoži s tri, da kaže število internet uporabnikov².

Število uporabnikov interneta sicer raste z vrtoglavo hitrostjo. V času, ki je bil potreben, da sem napisal predhodni stavek, je nekdo nekje prvič uporabil internet. Čeprav ne vem kje, niti tega, kakšnega spola je ta uporabnik, čeprav ne poznam njegovega imena in poklica, verjetno ne bi zgrešil, če bi ugibal, kje se ta uporabnik najverjetneje nahaja, kljub tako hitri rasti uporabnikov.

Internet je namreč koncentriran na že industrializirana območja z večinoma belim, bogatim in visoko izobraženim prebivalstvom. Septembra leta 2000 je bilo na svetu 378 milijonov prebivalcev priključenih na internet, kar je bilo približno 6,2 odstotka svetovne populacije, septembra leta 2002 650 milijonov (9,4 odstotka), februarja leta 2005 pa že 817 milijonov (12,7 odstotka). Od tega števila je Severna Amerika prispevala leta 2000 kar 42,6 odstotka internet uporabnikov (leta 2002 30 odstotkov, leta 2004 pa le še 26,7 odstotka), Evropa 28,5 odstotka (leta 2002 že 32 odstotkov, leta 2004 28,3 odstotka), Azija 20,6 odstotka (leta 2002 31 odstotkov, leta 2004 že 32,6 odstotka), Latinska Amerika 4 odstotke, (leta 2002 5,5 odstotka, leta 2004 že 6,8), Bližnji Vzhod 1,3 odstotka (leta 2002 0,8 odstotka in leta 2004 že 2,1 odstotka) in Afrika samo 0,6 odstotka (leta 2002 en odstotek, leta 2004 že 1,6 odstotka).³

Internetno skupnost so tako leta 2000 v največjem številu oblikovale ZDA, s 139,6 milijona uporabnikov, ter Japonska s 26,3 milijona uporabnikov. Decembra leta 2002 je v ZDA 160

² NUA, metodologija

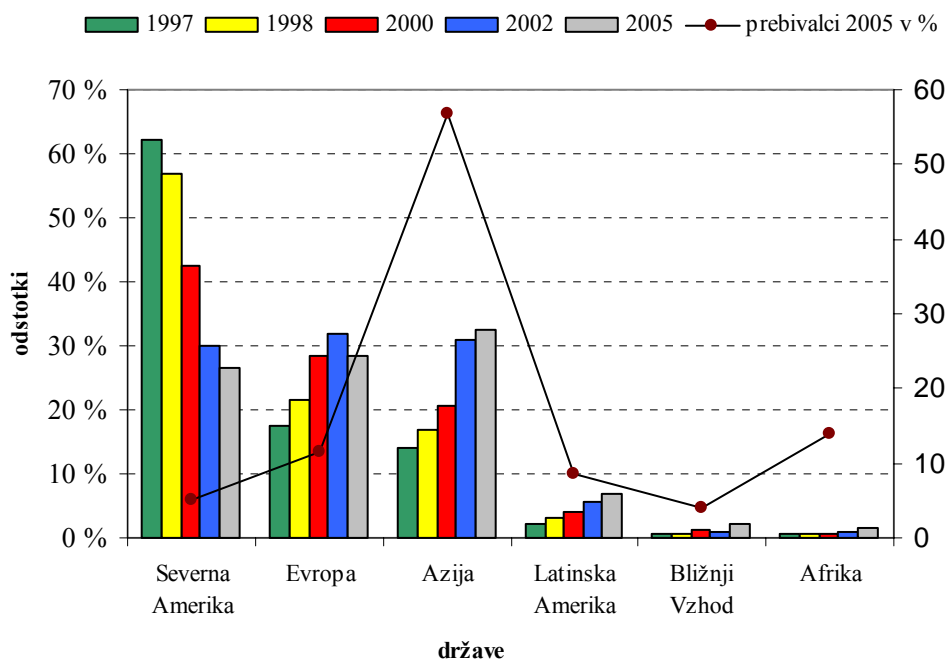
³ NUA, on-line pregled 2000 in 2002. Leto 2004 Nielsen\NR.

milijonov uporabnikov, Japonska dosega število 65 milijonov in Kitajska 55 milijonov. Na začetku leta 2005 pa je v ZDA že 199 milijonov uporabnikov, na Kitajskem 94 milijonov in na Japonskem 68 milijonov. V Nemčiji, ki je v tem smislu prva od evropskih držav, je (po raziskavi) 30 milijonov uporabnikov (leta 2005 že 46 milijonov), sledi ji VB s 27 milijoni uporabnikov (leta 2005 že 35 milijonov). V Sloveniji smo v analiziranem obdobju leta 2000 zasledili 600 000 uporabnikov (31 odstotkov), v marcu 2004 pa 710 000 uporabnikov (36 odstotkov).

Globalno gospodarstvo, ekonomija, družba in nove komunikacijske poti se očitno koncentrirajo okoli interneta, ki pa zaenkrat ne ponuja priložnosti za vključevanje kar 87,3 odstotkom prebivalstva.⁴ Zanimiv je tudi podatek, da leta 1996 polovica prebivalstva na svetu še nikoli v življenju ni prejela ali sama opravila telefonskega klica (Le Monde Diplomatique, 1996).

Za celotno sliko hitrosti rasti interneta, še posebej v zadnjih 10 letih, je pomemben podatek, da je od leta 1997 pa do leta 2005 število uporabnikov interneta naraslo za več kot enajstkrat, prav tako so se spremenili deleži, ki so jih imele razvite regije v globalnem številu uporabnikov, kar pomeni, da so se relativna razmerja med razvitimi izenačevala.

Slika 4.1: Uporabniki interneta po regijah od leta 1997 do 2005

⁴ Primerjava je dana za februar 2005.

Tako je delež Severne Amerike padel iz 62,1 na 26,7 odstotka, čeprav so v ZDA in Kanadi v teh letih beležili rast števila uporabnikov. Ostale razvitejšje regije pa so dosegle visoke stopnje rasti, tako v deležih kot v številu uporabnikov. Azija s 14,2 odstotka na 32,6 odstotka in Evropa s 17,6 na 28 odstotkov. Napredek pa je dosegla tudi rast uporabnikov v Latinski Ameriki, kjer je relativni delež narasel z 2,3 na 6,8 odstotka. Slika nam pokaže tudi razliko med deležem internet uporabnikov in deležem svetovnega prebivalstva, ki naseljujejo določene regije (Azija s 56 odstotki celotnega svetovnega prebivalstva dosega 32,6 odstotkov vseh uporabnikov).

Nerazviti svet je silno zaostal. Razlike v deležu uporabnikov med razvitimi državami in zaostalimi državami na enem kontinentu ali geografsko-političnem območju so ogromne. Na afriškem kontinentu Južna Afrika in Egipt, kot najbolj razviti državi, premoreta skoraj polovico vseh uporabnikov te celine. V Aziji pa Kitajska, Japonska in Južna Koreja kar 73 odstotkov vseh uporabnikov!

Velika večina uporabnikov, ki bodo v prihodnosti (lahko) doprinesli do večje rasti razvoja internetne mreže ter uporabnikov, bo najbrž prišlo iz držav nerazvitega sveta, že preprosto zato, ker tam živi več kot 80 odstotkov svetovnega prebivalstva. Azija je najbolj obetajoče področje, kar se tiče rasti števila uporabnikov. Če pogledamo posamezne države, je leta 2000 je v Južni Koreji 42 odstotkov vsega prebivalstva že uporabilo storitve interneta (leta 2004 že 63 odstotkov), Taiwan pa je dosegel 36 odstotkov (leta 2004 že 52 odstotkov). Hong Kong z 72,5 odstotka uporabnikov v letu 2004⁵, zaostaja samo za Švedsko, ki je še vedno na prvem mestu s 74,6 odstotka uporabnikov (sledijo jima ZDA s 66,8 odstotka in Nizozemska s 66,1 odstotka). Veliko rast lahko pričakujemo v Indiji, kjer ima le 1,7 odstotka prebivalstva dostop do interneta. Da je večina uporabnikov še vedno omejena z možnostjo priključitve na mrežo ter da velika večina uporabnikov živi v velikih mestih, pa priča podatek, da je v Pekingu koncentrirana kar tretjina vseh uporabnikov interneta na Kitajskem, kar ustvarja še večje razlike med ljudmi, ki živijo na podeželju in tistimi, ki živijo v metropolah. Primer: London ima več internet naslovov (domain⁶), kakor cela Afrika skupaj! (glej Castells, 2001). Hitra rast interneta napoveduje v prihodnosti zmanjševanje relativne vloge ZDA, vendar bo zaradi anglo-jezikovne narave interneta ta dosedanja dominantnost imela dolgoročne posledice za

⁵ Hong Kong, se zaradi preglednosti statističnih podatkov v raziskavah spremlja neodvisno od Kitajske.

⁶ Naslov spletne strani, ki se končuje z .* (com, org, net..). Domena lahko vsebuje več internetnih strani na enem naslovu (Geocities.com).

razvoj (Jordan, 1999: 120). Temeljno dejstvo o neenakomernem stanju glede interneta je očitno v tem, da je največ uporabnikov v ZDA, ter da je ta medij predvsem domena razvitih industrializiranih držav. Ta velikanska razlika med razvitim in nerazvitim svetom v obsegu uporabe interneta je predvsem posledica prepada v telekomunikacijski infrastrukturi, ki z novimi storitvami potrebuje vedno zmogljivejše komunikacijske povezave (bandwith), podana je še s številom podjetij in organizacij, ki se ukvarjajo s posredovanjem internetnih storitev, ceno dostopa, količino vsebine informacij na internetu in spletu ter z različnimi strategijami, ki jih uporabljajo za zmanjšanje razlik. Seveda ob tem ne smemo pozabiti na različne načine življenja. Temeljna posledica digitalne razdvojenosti sveta (digital divide) se ne meri v številu povezav, pač pa v posledicah, ki jih takšna povezava prinaša napram tistim, ki te povezave nimajo. Internet ni samo tehnologija, pač pa tehnološko orodje in družbena organizacijska oblika, ki nenehno in sproti distribuira družbeno moč informacije, znanje generacij in možnost oblikovanja mrež na vseh področjih. Države, ki se še razvijajo, so tako ujete v past. Brez povezave ali z minimalno povezavo ostajajo (vse bolj) marginalizirane do ostalega razvitega sveta⁷ (glej Dertouzos, 1997).

Razvoj brez interneta lahko primerjamo z industrializacijo brez elektrike v industrijski dobi. Castells pravi, da ne držijo trditve, da bi svet v razvoju svoj pohod proti internetni družbi moral najprej začeti pri »resničnih problemih« tretjega sveta; zdravje, izobrazba, voda, elektrika itd. odsevajo le nerazumevanje trenutnih ključnih in odprtih problemov razvoja. Brez ekonomije, zdravstva, izobraževanja, ekologije, ki bi temeljila na internetu (organizacija dela, poslovanje..), je namreč iluzorno pričakovati ugodne rezultate in takšno produkcijo sredstev, ki bi lahko zadovoljila omenjene potrebe razvoja na ekonomskem, socialnem in okoljevarstvenem področju (Castells, 2001: 269). Še posebej v globalni ekonomiji.

Opazimo lahko, da prihod podjetnikov in njihove kulture denarja na internet potiska svet v vedno večjo razdeljenost. To delovanje seveda ni edini faktor za ustvarjanje nove globalne neenakosti. Svet je že vseskozi bil razdeljen med bogate in malo manj bogate, zato je mogoče iluzorno pričakovati od nove tehnologije, da bi ta sama ustvarila boljše globalno ravnovesje. Verjetno pa je, da bo ustvarila še večji prepad med privilegiranimi in neprivilegiranimi, kljub nasprotnim trditvam javnih oblasti in tehnoloških ter drugih korporacij.

⁷ Možna rešitev bi bila uporaba Simputerja (Simple, Inexpensive, Multilingual Computer), računalnik, ki je bil razvit za ruralne predele Indije in je cenovno dostopnejši.

4.2 Preobremenjenost z informacijami - entropija

Poleg jačanja nadzora in naraščajočega digitalnega razkoraka naj opozorim na še eno neljubo lastnost, ki jo prinaša kibernetski svet: informacijska dezorientacija. Kibernetski svet igra temeljno vlogo v spreminjanju narave produkcije, distribucije in porabe informacij, s tem, da radikalno povečuje tok in hitrost informacij (Jordan, 1999: 117). Kaj pa to pomeni za družbo, ki se sooča z takšnim skokovitim porastom informacij?

V kibernetskem svetu se soočamo z neverjetnim povečanjem količine informacij, kar nam otežuje razlikovanje med pomembnimi in nepomembnimi informacijami. Takšne količine podatkov sploh ne moremo procesirati v informacije, kajti naenkrat je človek sposoben učinkovito obdelati le določeno količino informacij.

Informacijska preobremenitev (overload) ogroža našo sposobnost izobraževanja, pušča nas na milost in nemilost v vlogi potrošnikov in ogroža »trdnost« naše družbe. Zmanjšuje kontrolo nad našimi lastnimi življenji. Ljudem, ki že imajo moč, pa njihov položaj še povečuje (Shenk, 1997: 15 v Jordan, 2001: 117). Naša družba je očitno iz položaja primanjkovanja informacij prešla v položaj, ko je preplavljena z njimi in to v samo 50 letih. Kakšne bodo posledice za človekov način življenja? Preobilje informacij namreč vodi v zmedenost, ki vodi v stres in ta posledično v bolezen. Bolezni novejših dob so že na pohodu. Že dandanes je v vikend izdaji New York Timesa toliko informacij, kot jih je v 17. stoletju meščan prejel v celem svojem življenju.

Preobilje informacij po Shenku ne poslabša zgolj kvalitete sprejemanja odločitev, ampak istočasno tudi poveča zaupanje v sprejemanje odločitev ter s tem ustvarja množstvo slabših odločitev, ki veljajo za kvalitetne! (Shenk 1997 v Jordan, 2001: 118).

Pri opazovanju fenomena informacijske preobremenitve moramo razlikovati med dvema vrstama tega preobilja (Hiltz in Turroff v Jordan, 2001: 118):

- Ko se znajdemo v okoliščinah, kjer smo preplavljeni s preveč informacijami,
- Informacije, ki so kaotično organizirane, so preprosto neuporabne (informacijska entropija).

Ta dva fenomena sta tudi soodvisna, eden vodi k drugemu. Že če pogledamo pojem »informacija« in primerjamo število zadetkov med imenikom Yahoo in iskalcem Google, vidimo, da se števili razlikujejo kar za 2,2 milijona zadetkov! Razlika med zadetkoma pokaže na velika razhajanja med načinom organizacije podatkov (informacij). Google osredotoča svoje iskanje na iskalno besedo in ga zato uvrščamo med iskalce. Yahoo pa je imenik, ki podatek iskane informacije uvrsti najprej pod npr. družba in kultura; informatika; informacije. Informacije se torej skladiščijo v vnaprej določene predalčke. Vseh informacij pa seveda ne moremo razvrstiti v vnaprej določene predalčke.

Na svetovnem spletu obstaja vrsta orodij za iskanje informacij po njem; vsi pa dajejo medsebojno neprimerljivo število zadetkov za določen iskani pojem. Najti informacijo na svetovnem spletu pa je le prvi problem od mnogih. Drugi problem se pojavi pri sami količini podatkov, ki jih je težko organizirano in koristno uporabiti, da ne omenjam kronološkega kaosa.⁸ Popolnoma jasno nam je tudi, da 4 milijone zadetkov ne bomo uspeli pregledati. Tako se povprečen iskalec informacije po svetovnem spletu posveti le 3 stranem zadetkov, kar je približno 30 najdenih rezultatov. Po nekajurnem tiskanju najdenih dokumentov se delovna miza preprosto zapolni z vsakovrstnimi dokumenti, ki jih je potrebno še koristno urediti in kategorizirati, preden lahko začnemo z delom. Seveda so tako pridobljene informacije praktično urejena s stališča računalnika, a precej kaotična in neuporabna s človeške plati. Iskanje določenih informacij seveda ne omejimo samo na en vir, ampak poskušamo pridobiti čim več različnih virov informacij. Teh pa na internetu ne manjka. Če samo pomislimo na vse izobraževalne institucije, katerih raziskave in dokumenti se nahajajo na spletu, si lahko zamislimo ogromno količino informacij in stališč o raziskovalnem problemu, ki ga raziskujemo. Pregled vseh teh virov, je milo rečeno, nemogoče. Na takšen način se raziskovalec lahko hitro spremeni v uradnika - arhivista, ker se tok novih informacij ne bo nikoli več ustavil.

Preveč informacij ali pa slaba organiziranost teh informacij lahko vodi v entropijo informacij in obe lastnosti težita ena napram drugi. Miti o koristnih informacijah, ki se nahajajo na spletu (so sicer preveč skrite pred našimi očmi, a so skoraj na dosegu roke), so najbrž resnični. Vsi vemo, da se v obilju takšnih informacij mora nekje skrivati tudi informacija ki si jo tako prizadevamo pridobiti. A kje? Način iskanja informacij na svetovnem spletu je namreč

⁸ Težava postaja vse večja s časom. Časovna neopredelitev dokumentov in tako vprašanje aktualnosti podatkov je izjemno moteča.

skorajda podoben iskanju zlata na divjem zahodu; upanje na tisto pravo zlato žilo ali pravi »link« je podobno zlati mrzlici.

Informacijski »overload« (preobremenitev) bo postal sopotnik iskalca informacij, ki bo na koncu v klasičnem strelskem obračunu s tipko *delete* izbrisal tega svojega motečega družabnika. Sam vrstni red zadetkov, ki nam jih najdejo različni iskalniki, pa ni več odvisen od naključja, ampak tudi od zneskov, ki jih različne institucije in podjetja plačujejo, da ostajajo vidna v tej poplavi informacij, ker se zavedajo pomembnosti kibersveta in svojega pojavljanja v njem.⁹

Internet očitno postaja medij, katerega dostopnost raste z veliko hitrostjo. S to dostopnostjo se tako povečuje količina informacij na internetu in prav tako število uporabnikov, ki hočejo voziti po informacijski avtocesti. Čeprav nekateri ugotovijo, da ta avtocesta ne vozi skozi njihovo vas. Povečevanje dostopa (posledično) bo povzročilo še večji informacijski »overload« in entropijo. Količina informacij na internetu je tako velika, da pravzaprav nihče več ne ve, kaj vse sploh je »tam«. V iskanju in obilju informacij zlahka pozabi celo to, kaj išče. Kako daleč pa smo, oz. smo bili od tega, da bi se internet zlomil pod svojo lastno težo, kajti število uporabnikov raste z neverjetno hitrostjo? Človek mora vedno vedeti!! Ljudje se omamljajo z informacijami!

Odgovor leži v naravi interneta. Vedno nove izboljšave za boljše iskanje so zaenkrat ohranjale krhko ravnovesje. Tehnologija rešuje in hkrati dela nove probleme, učinke pa opazimo šele čez čas. Brez novih orodij, ki jih ljudje potrebujemo pri prejemanju in organiziranju informacij tako osnovne storitve, kot je elektronska pošta, in zaradi neverjetnega števila sporočil, ki jih posamezniki prejema vsak dan, bi bilo popolnoma nemogoče izvleči kakršnokoli koristno informacijo. Zanimivo pa je, da se količina informacij, ki je na razpolago, tudi na ta način poveča¹⁰. Že sam uspeh »novega«, boljšega orodja zaradi boljše uspešnosti pri organizaciji teži k večji količini informacij - ker na ta način poskušamo dobiti več relevantnih informacij iz več področij (bolj pomembne informacije npr. novice; vendar hočemo potem še bolj pomembne športne rezultate, cene, vrednost delnic...).

⁹ Spletni brskalnik (najdi.si) v Sloveniji prav tako.

¹⁰ Že obvestila, ali je prejemnik dobil in prebral sporočilo nam lahko napolnijo mapo prispele pošte, ki jo moramo tako vedno znova urejati.

Tehnološki odgovor na informacijski »overload« je sam nastanek interneta (Jordan, 1999: 123). Sam internet je pojmovan kot »pull medij«, ker informacije s svetovnega sveta poiščemo sami in se ne znajdejo naključno na našem računalniku (razen pop-up oken). Informacije s svetovnega spleta moram najti v obilju podatkov. Tu pa naletimo na problem. Internet je postal preveč kompleksen, tako da so uporabne informacije preprosto nedosegljive. Odgovor je spet v novih tehnoloških orodjih, ki prinašajo informacije, ki si jih »res želite«.

V mnogih primerih bi si ljudje resnično želeli avtomatsko prejemati določene vrste informacij, ki jih običajno želijo. Informacije po meri potrošnika, kjer računalnik vedno ve, kakšno hrano si želimo, kje jo dobiti, kakšno pot na letališče bomo izbrali, kje so najboljše masaže, kam se podati v primeru.... Pa to ne postavlja pod vprašaj možnosti manipulacije in nezavednega vzbujanja nepotrebnih želja? Internet postaja vse bolj »push medij«. Ker pa gre za spiralo, so tu spet nova orodja za izločanje zrna od plev itd.

Končno, ni odveč opozorilo o nadzoru. V današnjem času se vsak vaš\naš izlet po spletu dokumentira. Zato pazite, komu odkrijete naslov svojega elektronskega naslova. Vse več je nezaželene elektronske pošte, ki je prirejena natanko za vas. Ste stari 30 let, moški, najbrž kadite, si želite prenehati, kupujete nepremičnine, si želite boljšo izobrazbo, si želite novega partnerja....Zdi se da ima internet odgovor in vprašanje za vsako našo željo, pa če si to želimo ali ne. To, da si drugi domišljajo, da poznajo naše želje, je definicija nadzora in avtoritarnosti. Nastaja - Netokracija! (glej Bard, 1995)

5 PRIMER PROTESTEGA GIBANJA NA INTERNETU – ZAPATISTI

Družbe se spreminjajo skozi konflikte in reševanje teh konfliktov po možnosti s političnimi sredstvi. Odkar je internet postal pomembno sredstvo komunikacije in družbene organizacije na vseh nivojih družbene aktivnosti, je hkrati postal polje delovanja socialnih gibanj in političnega procesa. Internet je postal orodje akcije, informiranja, rekrutiranja, organiziranja, dominacije in kontra-dominacije. Kibersvet je postal tekmovalna arena (Castells, 2001).

Socialna gibanja v 21. stoletju poskušajo s kolektivnimi akcijami spremeniti vrednote in delovanje institucij družbe. V nadaljevanju podajam primer takšne kolektivne akcije, ki bi brez interneta verjetno bila spregledana.

Na novega leta dan leta 1994, ko je v Mehiki začel veljati sporazum NAFTA¹¹, ki je združil Mehiko, Kanado in ZDA v skupno območje proste trgovine, je revolucionarna skupina, ki se je poimenovala Nacionalna osvobodilna vojska zapatistov¹² (v tekstu zapatisti) prevzela vasi in mesta v južni zvezni mehiški državi Chiapas. Za celotno sliko in pravilno razumevanje konteksta zgodbe moramo razumeti socialne, kulturne in politične razmere v pokrajini Chiapas.

5.1 Chiapas

V pokrajini Chiapas na JZ Mehike živi pretežno indijansko prebivalstvo, potomci ponosnega ljudstva Majev. Delavci iz pokrajine so oskrbovali ostale dele Mehike in sveta z lesom, kavnimi zrnji, govejim mesom s svojih pašnikov in kot delovna sila tudi s potom svojih obrazov. Veliko prebivalstva revne pokrajine je svojo srečo iskalo tudi v razvitejših predelih na severu države. Prav tako je bila mehiška industrija odvisna od energije iz hidroelektrarn in naftnih polj, bistvenih komponent moderne mehiške industrializacije. Chiapas pa je hkrati tudi najbolj revno in najbolj nerazvito področje v Mehiki. Večina prebivalcev nima tekoče vode, samo 15 odstotkov prebivalcev lahko spremlja televizijo. Na drugi strani pa lokalno prebivalstvo, ki šteje samo 3 odstotke celotnega prebivalstva Mehike, proizvede kar 13

¹¹ NAFTA (North American Free Trade Agreement)

¹² NZLA (National Zapatista Liberation Army)

odstotkov koruze in iz pokrajine prihaja tudi polovica vse energije, pridobljene iz hidroelektrarn.

Lokalno prebivalstvo je vključeno tudi v najsodobnejši sektor post-industrijske družbe, turizem. Omogočalo je potrebne storitve za delovanje in prihajalo v nenehen stik z ljudmi z vseh koncev sveta. Čeprav na dnu lestvice ki prikazuje višino narodnih in mednarodnih dohodkov pa prebivalci Chiapasa niso zaostali in primitivni, kvečjemu zatirani in izkoriščani. Nezadovoljstvo prebivalcev pokrajine nad centralizirano politiko vlade, ki večino denarja namenjenega pokrajini nameni za graditev cest in infrastrukture za odvoz naravnih bogastev iz te pokrajine, se je stopnjevalo.

Kot del boja in prizadevanja pri odpravljanju posledic zatiranja in izkoriščanja so prebivalci razvili svoje načine življenja in družbenih struktur, ki so nastali že veliko pred začetkom gibanja zapatistov. Tako so s komunikacijskimi mrežami in solidarnostjo lažje prebrodili krizo osemdesetih in devetdesetih let in tudi drastičen padec življenjskega standarda v tem obdobju. Mreže komunikacij in pomoči pa niso bile omejene na pokrajino Chiapas, ampak so se rastezale tudi preko meja.

Zapatistično gibanje moramo razumeti kot enega od transparentnih kazalcev že dolgo trajajočega boja, ki je uporabljal različne načine povezovanja ljudi in sredstev že davno pred dogodki, do katerih je prišlo na januarsko jutro leta 1994.

Ti načini povezovanja ljudi in sredstev, so na mednarodni ravni postali še posebej očitni pri organizaciji boja proti NAFTA. Združene skupine delavcev, kmetov, žensk, študentov, okoljevarstvenikov in indigenih prebivalcev, zaskrbljenih zaradi groženj neoliberalne strategije proste trgovine so lahko dnevno preko interneta in periodično preko srečanj ohranjali in vodili koordiniran odpor (Collier v Cleaver, 1994)

Hitrost širjenja informacij o vstaji zapatistov (deklaracija) in vojaški represiji mehiške vojske ni samo posledica tehničnih zmožnosti računalniških mrež (interneta), temveč tudi političnega potenciala, ki ga ima obstoj takšne mreže. Tako hiter prenos novic o vstaji v Chiapasu je bil mogoč zaradi starejšega in trajnejšega boja proti NAFTA.

V začetku devetdesetih let je boj proti NAFTA postajal boj združenih koalicij različnih interesnih skupin v Kanadi, ZDA in Mehiki. Skupine, kot so npr. Mehiška mreža za prosto

trgovino¹³, so bile sestavljene iz več sto posameznih skupin, ki so nasprotovale sklenitvi sporazuma. Povezovanje skupin je omogočilo skupne sestanke in akcije, in delitev informacij in analiz o učinkih, ki bi jih NAFTA predstavljala za prebivalstvo in predvsem za navadne delavce. Vedno bolj je informacijska tehnologija v obliki računalniških mrež postajala osnovno politično orodje za hitro izmenjavo informacij med omenjenimi skupinami in posamezniki ter med izoblikovanimi koalicijami v posameznih državah. Proces graditve zavezništev je ustvaril novo obliko organizacijske forme, horizontalno povezane avtonomne skupine, ki so povezovale vsakovrstna prizadevanja za cilje v S Ameriki, ki so pred internetom delovale ločeno in nepovezano (Cleaver, 1994).

Odzivnost te organizacijske forme na zapatistično deklaracijo vojne izhaja iz njene sestave. Že od začetka je boj proti NAFTA združeval ne samo neposredno prizadete (delavce iz ZDA, ki jim je zaradi cenejše delavne sile v Mehiki grozila izguba dela na plantažah, ki naj bi se selile na jug, in Mehičane, ki so zaskrbljeni zaradi vdora ameriškega kapitala na njihov trg) temveč tudi druge skupine, ki so se zavedale neposredne nevarnosti kapitalistične reorganizacije trgovinskih odnosov. Med njimi so bili ekološki aktivisti, skupine za podporo žensk, organizacije za varstvo človekovih pravic ter seveda tudi organizacije za zaščito indigenih prebivalcev po celi Severni ter Srednji Ameriki. Za čas boja proti NAFTA je po internetu krožilo veliko število raziskav, dokumentov s stališči zaskrbljenih prebivalcev. Anti-NAFTA gibanje se je izkazalo za katalizator in učinkovito sredstvo za premagovanje izolacije, ki je bila pred skupnim nastopom z ostalimi skupinami glavni faktor slabitve položaja posameznih skupin.

Ko so zapatisti vkorakali v San Cristobal de las Casas in druga mesta v Chiapasu, niso vzbudili simpatij in hitrega odziva samo pri ljudeh in različnih organiziranih skupinah, ki so bile vpletene v boj za pravice bodisi indigenih prebivalcev ali žensk¹⁴ ampak tudi pri pripadnikih anti-NAFTA mreže. Preko povezav te mreže so posledično lahko mobilizirali podporo po svetu. Gibanje anti-NAFTA na koncu sicer ni doseglo zmage proti interesom kapitala. Rezultat tega prepletanja kiberneta in drugih nivojev človeškega udejstvovanja pa je socialne odnose postavilo nad zgolj razredna trenja.

¹³Mexican Action Network of Free Trade

¹⁴ La Neta, Organizacija mehiških žensk, ki jo je podpiral Inštitut za globalne komunikacije iz San Francisca in jo nekateri obravnavajo kot temeljno organizacijo, na kateri je nastala solidarnostna mreža zapatistov.

Nastanek anti-NAFTA mreže, je primer rasti in razvoja moči civilne družbe v spopadu z dominacijo državnih in komercialnih virov informacij (Frederick, 1992 v The Zapatista Information Center, 2001).

Diskusije so se lahko razvile mnogo hitreje in na bolj produktivni ravni kot kdajkoli poprej. Te kibersvet povezave, ki so bile vzpostavljene v tem boju, so bile še vedno vzpostavljene in dobro delujoče, ko so zapatisti razglasili sporazum (NAFTA) za smrtno obsodbo indigenih prebivalcev in preprostih delavcev. V pokrajini kjer živi večinsko indijansko prebivalstvo zaradi nerazporeditve dohodka in hrane prihaja do vse večje lakote in bolezni, ki jo bo sporazum NAFTA samo še poglobil.

5.2 Zapatisti

Kdo pa sploh so zapatisti? Zapatistično gibanje ima svoje korenine v latinsko-ameriških gverilskih gibanjih šestdesetih in sedemdesetih let. Vojska zapatistov je nastala kot organizacija, temelječa na preprostih indigenih prebivalcih – mehiških indijancih, ki so živeli v upanju, da bodo z nenasilnim in ne revolucionarnim bojem poskušati izboljšati pogoje, v katerih živijo. Ker se to ni zgodilo, so sklenili, da je za doseg cilja potrebno poseči po revolucionarnih prijemih, oboroženemu boju in vstaji. Zanimivo je, da je politična leвица nasprotovala kakršnemu revolucionarnemu boju, deloma tudi zaradi bližine ZDA (Marcos, 1995).

Gorati predeli severne Mehike so predstavljali naravno oviro, ki je preprečevala indigenemu prebivalstvu politično udejstvovanje in s tem dostop do politične moči; po drugi strani pa je omogočala razvoj gibanja zapatistov, ki je bilo skrito pred očmi vlade v Mexico Cityju. Zapatisti so svoj boj začeli z ideološkega stališča, medtem ko so ostali indigeni prebivalci videli potrebo bolj s človeškega vidika, v izboljšanju življenjskih pogojev. Slednji so potrebovali vojaško vodstvo in urjenje, prvi pa socialno osnovo med ljudmi. Ta mešanica gverilske vojske in prebivalstva je vodila do nove ideologije in nove vizije vladanja, ki jo je Marcos poimenoval »demokratični kolektiv«. Izvolitev vodstva je bila demokratična, z možnostjo takojšnjega odpoklica s položaja, vendar ne brez možnosti obrambe in razprave. Gibanje se je osredotočilo na branjenje pravic indigenih prebivalcev, ki so predstavljali

glavno bazo gibanju. Ta značilnost se razlikuje od gibanja, ki ga je vodil Emiliano Zapata¹⁵, po katerem je zapatistično gibanje dobilo ime, v tem, da se je osredotočilo na branjenje interesov rase in ne (podrejenega) družbenega razreda, ki ga je branil Zapata. Gibanja ne moremo uvrstiti v delavsko gibanje in najbrž tudi ne v komunistično gverilsko gibanje. Ne zavzema se za vladavino proletariata, ampak za demokracijo in proti kršenju pravic indigenih prebivalcev (glej Cleaver, 1994).

5.3 Revolucija 1994

Zgodaj zjutraj prvega januarja 1994 je skorajda neznan oborožena uporniška skupina Nacionalna osvobodilna vojska zapatistov (zapatisti) prevzela nadzor nad mestom San Cristobal de las Casas in nad več drugimi mesti v pokrajini Chiapas. Zapatisti so izdali časopis, ki se je imenoval Mexican awakener¹⁶, vseboval je vrsto revolucionarnih zakonov in ukazov ter deklaracijo vojne napovedi proti mehiški državi oziroma proti vodilni stranki Stranki institucionalizirane revolucije¹⁷, ki je bila na oblasti že skoraj od revolucije leta 1910 (glej Chiapas revealed, 2001).

Razlog za takšno delovanje je segal nekaj let nazaj. Leta 1992 je mehiška vlada spremenila člen 27. v ustavi, ki je bila napisana po revoluciji leta 1917 in je posebej duh revolucionarnih borcev pod vodstvom Emiliana Zapate. Spremenjeni člen je globoko posegel v pravice preprostega mehiškega ljudstva in jih oropal zemlje, njim tako pomembnega vira preživetja. Vlada je s tem členom po novem dovoljevala prodajo in koncentracijo zemlje v rokah lokalnih agropodjetij in multinacionalnih korporacij. Nacionalna banka za razvoj podeželja je tako lahko začela z zaplembami premoženja zadolženim kmetom, zato, da bi s prodajo tega tujim zemljiškim družbam pridobila devizni priliv za poplačilo nacionalnega dolga.

¹⁵ Emilio Zapata, borec za pravice in za osvoboditev zemlje v Mehiki (1910).

¹⁶ Mehiški osveščevalec

¹⁷ PRI (Partido Revolucionar Institucional)

5.4 Informacija in njene poti

Novico o deklaraciji je svetovni javnosti sporočil nek študent s telefonskim klicem medijski družbi CNN. Po prihodu novinarjev, ki so prišli raziskati sled, se je vest o vstaji preko medijev razširila po vsem svetu. Neodvisni novinarji, ki so prispeli v pokrajino, so opravili številne intervjuje z prizadetim prebivalstvom in pripadniki zapatistov.

Mehiška vlada je poskušala zadušiti upor v pokrajini z vojaškimi sredstvi in z obvladovanjem informacij v medijih. Državna televizija Televisa je zloglasna pristranska televizijska postaja, ki je v rokah vladajoče stranke. Obstajala je bojazen, da bi vlada uspela s politično osamitvijo zapatistov na nacionalni ravni in nas označila za ekstremiste ali za narko-gverilsko skupino (Marcos, 1995): Interview with Subcommander Marcos, (La Jornada), <http://lanic.utexas.edu/project/Zapatistas/05.TXT>, julij 2004).

Vlada je na zasedbo mest odgovorila z oboroženimi silami in po 12 dneh silovitih spopadov in 145 mrtvih sklenila premirje. Po sklenitvi premirja so se zapatisti in njihovi privrženci usmerili od orožja k besedam. Toda mehiški mediji niso hoteli objavljati pisem, ki so jih na njihova uredništva pošiljali pripadniki zapatistov. Takšen medijski mrk je predstavljal resno grožnjo zapatistom in njihovi nameri, seznaniti domačo in svetovno javnost z nevzdržnimi razmerami in vladnim pritiskom. Za prebivalce Mehike, ki so (vendarle) imeli dostop do sporočil, je bila to nedopustna situacija, ki je zahtevala nov pristop pri graditvi širše podpore zapatistom v Mehiki. Zato so ubrali drugačno strategijo seznanjanja javnosti. Sporočila zapatistov so spremenili v e-obliko in jih preko spleta posredovali svetu. Pomembna podpora zapatističnemu gibanju je bil tudi dnevnik La Jornada, ki izhaja v Mexico Cityju in je bil naklonjen »levici«. Kasneje je časnik La Jornada s postavitvijo svoje lastne spletne strani objavo dokumentov in sporočil še poenostavil (glej Cleaver, 1994).

Najbolj presenetljiva značilnost dogodkov leta 1994 je bila hitrost, s katero se je vest o oboroženi vstaji razširila, in hitrost mobilizacijske podpore, ki je sledila. Že prvi dan boja so svojo akcijo in vsebino deklaracije uspešno predstavili svetu in domači javnosti preko telefonov in faksov. Njihove zahteve so bile prenesene preko teh medijev in preko spontane in hitre komunikacije po računalniških komunikacijskih mrežah, ki so povezovale veliko število ljudi v Mehiki in svetu. Mreže za podporo zapatistom pa so se izkazale tudi s hitrim

posredovanjem video kaset, intervjujev, glasbe na kasetah in zgoščenkah ter z uporabo radijskih (legalnih in piratskih) in lokalnih TV-postaj za preglasitev pristranskih poročil nacionalnih (vladnih) medijev. Zapatističnih upornikov iz tistih časov si ne smemo predstavljati kot visoko tehnično podkovano skupino, ki svoje vizije sporoča svetu preko prenosnih računalnikov, vključenih v vžigalnike njihovih avtomobilov in jih prenaša na splet preko modemov in prenosnih telefonov (glej Cyberspace and »Ungovernability«, 1995). Sporočila zapatistov so se na začetku spopadov morala prenašati skozi prve bojne vrste do simpatizerjev, ki so imeli dostop do interneta. Indigeno prebivalstvo na jugu Mehike, za razliko od tistih, ki živijo na severu, nima takšne možnosti dostopa do interneta, zato je odvisno predvsem od drugih sredstev komuniciranja. Eno izmed takšnih sredstev so bile lokalne radijske postaje, naklonjene lokalnemu prebivalstvu in zapatistom. Interaktivni odnos med postajami in prebivalstvom, ki so jih postaje obveščale o najnovejših dogodkih, je bil trn v peti mehiški vladi, ki je postajo Radio Huaya tudi ukinila. Operaterji z dostopom do mreže pa so poskrbeli za mednarodno podporo, kar je na koncu privedlo do ponovnega odprtja ukinjene postaje. Preko različnih posrednikov, kot so humanitarne skupine ali politični aktivisti, so simpatizerji zapatistov po Severni Ameriki (veliko mehiških priseljencev živi v Kanadi in ZDA) dobili možnost za izražanje svoje podpore. Te skupine so s spleta prenašale izjave in obvestila zapatistov in nanj dajale svoje izjave podpore somišljenikov in zaskrbljenih Mehičanov z vsega sveta. Dostop do mreže seveda ne pomeni posledično takojšnjega sodelovanja in izražanja podpore. Premagati je bilo treba običajne težave, s katerimi se soočamo pri sporazumevanju, in še več: jezikovne in politične ovire, različne izkušnje in nacionalne identitete ter različne pozicije v dohodku (Cleaver, 1994).

Dnevnik La Jornada je predstavljal vitalno vez med uporniki in ljudstvom. Dokumenti, ki jih je objavila La Jornada, so bili preko mreže poslani različnim ciljnim skupinam (Cleaver, 1994).

- UseNet newsgroups in PeaceNet konference, internetne liste tistih, ki so bili organizirani v skupine, zaskrbljene nad političnim in gospodarskim položajem v Mehiki,
- humanitarne skupine, ki so spremljale spoštovanje človeških pravic po celem svetu in so se tedaj osredotočile na boje v Chiapasu,
- mreže indigenih prebivalcev in ljudi, ki so simpatizirali s težavami zapatistov, na (različnih) političnih, kulturnih in družbenih področjih,

- mreže feminističnih gibanj, s podporo boja proti posilstvom, ki naj bi jih v pokrajini izvajale vladne sile, in s podporo tistemu krilu zapatističnega gibanja, ki so ga sestavljale ženske v boju proti patriarhalni družbi in
- deli kibersveta, ki so se zdeli najbolj možni simpatizerji gibanja zapatistov, zaradi narave upora.

Vedno znova so prijateljski in zavedni bralci sporočil pošiljali sporočila, ki so jih prejeli, dalje. Jih sproti prevajali v angleški jezik ali druge jezike. Na ta način je »beseda« zapatističnega gibanja skozi nekaj priprtih vrat prešla v kibersvet, kjer se je lahko svobodno gibala s svetlobno hitrostjo. Novinarji, humanitarni delavci, predstavniki cerkve in indigeni opazovalci so v svojih opazanjih in poročilih s konfliktnih območij potrjevali resničnost razmer in sporočil, kar je vlado v Mehiki postavljalo v neprijeten položaj (glej Bendheim, 1999).

Poročila o razmerah so, potem ko so jih prenesli na mrežo, ponudila še dodatni vir informacij, potrebnih za rast solidarnostnih organizacij. Številni neodvisni opazovalci so v svet preko mreže prenašali sprejete dokumente, poročila in govore¹⁸ z mnogih srečanj organizacij, ki so podpirale zapatiste. Na ta način so se uporniki lahko hitro odzvali na poročila vlade in medijev v rokah vladajoče stranke¹⁹. Z večanjem števila ljudi, ki so bili udeleženi v procesih nalaganja vsebin na internet, pošiljanja, prevajanja itd., pa se je morala povečati tudi stopnja organiziranosti. Spočetka spontane akcije so postale vse bolj organizirane. Ljudje so prevzemali naloge in odgovornosti za osveževanje določenih internetnih naslovov s svežimi informacijami, ki so se pojavljale na različnih virih. Na ta način so povezali sposobnosti in vire različnih posameznikov ter računalniških mrež in to na način, ki je najbolj koristil ljudem, ki so iskali informacije v zvezi s dogajanjem v pokrajini Chiapas. Prav tako je podpora prišla s strani različnih institucij. Univerza New Mexico je na spletu izdajala Chiapas News, Mehiško združenje za razvoj podeželja pa na enostavno dostopni gopher strani Chiapas - Zapatista News. Na svoji spletni strani je te strani posredoval tudi Inštitut za raziskave na območju Latinske Amerike na univerzi v Texasu.

Informacije o obstoju in poteh dostopa so se izmenjevale med tistimi, ki so bili neposredno vpleteni (specialisti in vsi zaskrbljeni za prihodnost Mehike), ter tistimi, ki so hoteli vedeti (ki

¹⁸ San Cristobal, Chiapas (oktober, 1994), Tuxtla Guteierrez, Chiapas (November, 1994), Queretaro (Februar, 1995)

¹⁹ Takšne informacije lahko označimo kot kontrainformacije.

jih je vstaja zanimala). Pomembnejše informacije iz takšnih naslovov so posredniki tudi avtomatsko pošiljali ljudem, ki so jih potrebovali in niso imeli časa za prebiranje že tako strnjenih informacij. Prav tako so prevzeli odgovornost za spremljanje internetnih sporočil, ki so se pošiljala na različne naslove, in jih sproti pošiljali na strani Chiapas94 in chiapas-l (kasneje Chiapas95 v angleškem in španskem jeziku) z namenom ustvariti strani z novicami, kjer bi lahko brez pretiranega iskanja prišli do bistvenih podatkov o zapatistih, dogajanju v pokrajini ali drugih perečih problemih. Iskali pa so tudi prostovoljce za urejanje strani, ki še niso bile pokrite z opazovalci.

Z uvedbo nekakšne delitve dela, so se aktivisti poskušal ubraniti informacijskemu »overloadu«, ki je grozil vsakomur, ki si je želel pridobiti informacije o uporabi v Mehiki, za potrebe podpore gibanju. V proces kroženja sporočil na internetu so bila poleg sporočil zapatističnih upornikov in neodvisnih opazovalcev vključena tudi sporočila, ki so jih objavljali klasični mediji. Ti mediji so v celoti zanemarili internet kot vir informacij o dogajanju v Chiapasu, kar pa ne moremo trditi za internet. Tako so bili iskalci informacij o zapatističnem boju na internetu veliko bolj uspešni pri oblikovanju kritičnega mnenja o dogodkih kot pa konzumenti množični medijev. Če je imel bralec dostop do enega vira (članek v lokalnem časopisu, večinoma povzet po člankih iz New York Timesa ali Washington Posta), so prejemniki in člani mailing ali konferenčnih list s strani neobjavljenih virov ali medijev prejeli nekajkrat več sporočil. Manjkala ni niti propaganda vlade ZDA in Mehike. Poleg dostopa do bolj raznolikega in kritičnega vira informacij, konferenčnih list v kibernetu, so aktivisti z arhiviranjem omogočili stalno dostopnost dokumentov za študije in reference.²⁰

Vse te informacije, novice in opazovanja, ki so krožila po internetu, so sprožila razne razprave in razmišljanja o naravi in upravičenosti zapatističnega boja. Tudi tu se je kibernetu pokazal kot izjemno učinkovit in pravičen prostor za izmenjavo stališč in pogledov o krizni situaciji v Chiapasu. Za razliko od tiskanih medijev, v katerih so se lahko pisma in razmišljanja bralcev pojavljala predvsem v omejeni obliki na točno določenih mestih in straneh, je kibernetu omogočil odprtje forumov za diskusije in debate. Vsako razmišljanje in pogled vsakega posameznika sta bila v kibernetu prisotna takoj in ne šele v naslednji izdaji časopisa. Vojaški odgovor vlade na zapatistični odpor je naletel na obsojanje. Laži, s katerimi je vladna stran

²⁰ Članki v elektronski obliki, ki so jih na svoji spletni strani objavljali tiskani mediji, se niso arhivirali ampak so bili po preteku določenega obdobja zbrisani.

opravičevala vojaško akcijo, so bile v kibernetu hitro razkrite. Razkritje teh lažnih vladnih argumentov na spletu je v javnosti, ki ni imela dostopa oz. ni vedela za obstoj debat in forumov na internetu, ostalo prikrito zaradi ignoriranja vsebin na internetu s strani drugih medijev. Redka izjema je primer banke Chase Manhattan in peso krize.²¹ Najbolj zaskrbljujoča poročila so se dotikala vojaškega posredovanja in bojov v pokrajini Chiapas, okoli katerih so se razvile najbolj ostre debate. Akcija za ustavitev oboroženega konflikta, državne vojaške represije in za umik mehiške vojske je bila organizirana zaradi ogorčenja nad krvavo naravo takšnega vladnega posredovanja. Informacije, zbrane na internetu in z drugih virov, so bile prenesene na letake, pamflete, na poročila medijem, na članke in kasneje v knjige, ki so opisovale posilstva, mučenja in usmrtitve s strani vojske, policije in raznih oboroženih straž. Ti viri so podžgali organiziranje množičnih protestov v Mexico Cityju, San Franciscu, New Yorku in drugih mestih po svetu. Zbujali so strast v ljudeh, da so pisali pisma, pošiljali fakse ter protestirali pred mehiškimi konzulati. Zgodbe ljudi, ki so sodelovali na takšnih dogodkih in potek ter vizija ljudi, ki so bili prizadeti zaradi dogodkov v Chiapasu, so se prav tako pojavile na internetu in spodbujale lokalne mehiške aktiviste, da so svoje akcije lahko videli tudi kot del širšega gibanja (Clever, 1995).

Ta množičen odziv javnosti po celem svetu je vsekakor presenetil vlado v Mehiki in jo prisilil v iskanje drugačne rešitve nastale krize. Na začetku pa je, kot pravi Marcos, odziv javnosti presenetil tudi zapatiste.

Začeli smo s spopadom, na katerega so odgovorili. Pod hudim pritiskom smo se bili vedno znova prisiljeni umikati in zadrževati svoje položaje. Postavljali smo tudi mine na ceste, po katerih bodo prišli tanki in okrepitev. Kar naenkrat mi je soborec dejal, da naj prenehamo z ognjem in da se nekaj dogaja. Prekinitev ognja smo pričakovali šele po nekajmesečnih bojih. Odšel sem na posvet s komitejem, kjer sem jim povedal, da sem slišal novico o prekinitvi ognja, ki pa ga mi nismo sklenili. Spraševali smo se kaj se dogaja. Kasneje smo ugotovili, kaj je pravi razlog. S ponosom smo spoznali, da je prekinitev ognja sprožila civilna družba. Mediji, kolikor še poštenih ima ta država, so odigrali glavno vlogo. (Marcos, 1995): Interview with Subcommander Marcos, (La Jornada), <http://lanic.utexas.edu/project/Zapatistas/05.TXT>, julij 2004).

²¹ V svojem poročilu je zahtevala eliminacijo zapatistov, s čimer bi si vlada v Mehiki pridobila zaupanje investitorjev in zunanjih opazovalcev. Ko je zgodba prišla na internet, se je širila s tako hitrostjo, da je bila prevzeta s strani političnih komentatorjev v ZDA in ameriških medijev. Zaradi množičnih protestov se je banka na koncu distancirala od poročila in odpustila avtorja zloglasnega poročila.

Vedno večji in obširnejši tok informacij, analiz in debat je zbudil kolektivno zaskrbljenost in sprožil potrebne človeške vire za organiziranje raznih oblik izražanja podpore. Opazovalci in novinarji v pokrajino niso več hodili, z namenom preučevanja dogajanja, ampak so tja odšli kontrolirat in preprečevati vojaške akcije ter priskrbeti pomoč tistim, ki jim brutalnost državne represije povzroča trpljenje.

Mehiška vlada se je prav tako začela zavedati, da zapatistični uporniki uporabljajo internet kot orodje za spodkopavanje njene avtoritete in kredibilnosti mehiške države. To je postalo še posebej očitno, ko je Jose Angel Guru, mehiški državni sekretar v govoru v WTC, aprila 1995 označil konflikt v pokrajini Chiapas kot vojno »črnila interneta« (Rudolfo Montes, 1995).

Svoja prizadevanja za utišanje zapatistov je zaradi vsega tega »črnila interneta« morala vlada prestaviti tudi na drugo bojišče, na internet. S povečanjem svoje prisotnosti na internetu je skušala ustvariti ravnovesje sil²², poskušala pa je tudi ovirati dostop do interneta in tako nezakonito posegati v svobodo tega novega medija. Nad vlado se je vsul plaz kritik mehiške in mednarodne javnosti zaradi izpada mreže Profmexis²³ v kritičnih trenutkih, kot so volitve leta 1994 in zaradi poskusa oteževanja komunikacijskega omrežja opozicije v mehiškem parlamentu²⁴.

Mehiška vlada pa je bila odločena ojačati svojo pozicijo na internetu tudi s številnimi novimi internetnimi dostopi do različnih vladnih agencij. Ker je zaslutila potenciale interneta, jih je začela tudi izkoriščati. Da bi nekako omilila nenaklonjen tok informacij o dejanjih mehiške vlade, sprožen s strani somišljenikov in podpornikov zapatističnega gibanja, si je vlada s prijaznimi vsebinami in informacijami prizadevala ustvariti večjo podporo na medmrežju. Kljub trudu mehiške vlade, tega seveda ni bilo mogoče storiti z vsebinami namenjenimi predvsem turistom in investitorjem, v katerih je vlada poskušala minimizirati pozornost javnosti na dogodke v Chiapasu in ustvariti iluzijo stabilnosti v tej pokrajini (Cleaver, 1995). Če strnem razmislek, bi lahko rekli, da je zapatistično gibanje uporabilo internet kot orodje (orožje) za mobilizacijo podpore po vsem svetu, medtem ko je bila mehiška vlada povsem

²² Ustvariti nekako ravnovesje sil, se je zdelo dokaj iluzorno glede na široko in organizirano mrežo simpatizerjev zapatističnih upornikov.

²³ Ustanovljena leta 1992 z namenom posredovanja informacij posameznikom in institucijam v elektronski obliki.

²⁴ Izpad serverja, ki je onemogočil članici parlamenta dostop do elektronske pošte. Kasneje se je izkazalo, da je bil strežnik napaden s strani prijateljskega serverja in ne s strani aktivistov, ki so jih sprva obtoževali.

nepripravljena na novo obliko uporabe informacijske tehnologije in komunikacijskih mrež kot globalno-informacijskega »orožja«. Spregledala in podcenjevala je moč novega medija.

Zapatistični uporniki so s hitrostjo in učinkovitostjo šokirali javnost in politiko po vsem svetu. Nekateri avtorji način boja imenujejo kot cyberwar ali netwar.

Netwars so dejanja avtonomnih skupin, socialnih in uporniških gibanj, ki uporabljajo komunikacijske mreže za koordinacijo dejanj in vplivanje na spremembo vladnih politik. (Arquilla, John in Ronfeldt, David, 1993): Cyberwar is coming, [http://www.eco.utexas.edu Homepages/Faculty/Cleaver/cyberwar.txt](http://www.eco.utexas.edu/Homepages/Faculty/Cleaver/cyberwar.txt), 1994)

Opisani potek dogodkov je nastal za obdobje od začetka vstaje do sklenitve premirja, čeprav vsebuje tudi dolgoročna prizadevanja. Boj zapatistov na internetu in svetovnem spletu se tako nadaljuje. Na spletu obstaja vrsta spletnih strani, na katerih so zbrana vsa sporočila zapatističnih upornikov, namenjena širši javnosti ali pa članom določenih mailing list (glej Zapatistas in Cyberspace, julij 2004).

Boj zapatistov se je sedaj preusmeril od obrambe proti vojaški represiji na širjenje idej in diskusij njihovih političnih stališč in programov prek interneta, ki vse bolj služi kot bojno polje vse bolj kompleksnim vprašanjem političnega, ekonomskega, kulturnega in socialnega življenja v Mehiki in drugod po svetu. Z uporabo interneta in mreže solidarnosti so organizirali že številne proteste po svetu. Februarja leta 1997 so pripravili demonstracije, ki so potekale hkrati na 29 mehiških konzulatih po ZDA, leta 1998 pa so simpatizerji vdrli na domačo stran mehiške vlade in jo okrasili s slikami Emiliana Zapate, po katerem so si nadedli ime uporniki v Chiapasu. Informiranje javnosti in še posebej hitrost s katero so informacije širile, je onemogočila mehiški vojski, da bi preprosto odkorakala v pokrajino in uničila zapatiste. Ta nova oblika vojskovanja zapatistov se razlikuje od tradicionalnih oblik gverilskega vojskovanja ali informacijskega ter kontrainformacijskega delovanja. Prozapatistično gibanje in podobna gibanja temeljijo na cirkulaciji idej, odprtem dialogu o političnih idejah in visoki stopnji informiranosti o tekočih dogodkih.

Slika 5.1: V gozdovih skrita informacijska »pisarna« zapatističnih upornikov

Svojevrsten paradoks pa je, da je glas zapatistov v svet poneslo prav orodje, produkt sile, proti kateri se v Chiapasu borijo. Internet je omogočil in spremenil človekov pogled na svet; postal je globalno bitje, meje so bile zanj zabrisane. Nastal je pod formalnim okriljem in z blagoslovom vojaške industrije (hladna vojna in ARPANET). Zapatisti so uporabili orodje globalizacije za borbo proti globalizaciji gospodarstva (NAFTA) in kot orodje proti vojaški represiji v pokrajini.

Gibanja, ki se borijo za široke humanistične vrednote (boj proti zatiranju indigenega prebivalstva, gibanje za prepoved uporabe min), niso edina, ki kot del svoje strategije uporabljajo internet in možnost povezovanje v mreže. Tudi teroristične mreže kot je Al-kaida, odgovorna za napad na WTC, se krepijo v informacijski dobi z novim orodjem povezovanja svojih članov, internetom.

Zapatistični bojovníki so vladni medijski mrk o dogajanju v pokrajini Chiapas premostili z internetom, v dobi v kateri so vse vrednosti interneta šele začele dobivati svojo podobo. Z internetom so bili sposobni oblikovati solidarnostno mrežo, virtualno skupnost, s pomočjo katere so lahko učinkovito obveščali medije in premagali medijski mrk vladnih sil. Internet je orožje, ki ga uporabljajo tako »dobri« kot »slabi«, meje med enim in drugim pa so velikokrat zabrisane in odvisne od prepričanj in vrednot opazovalca.

6 ZAKLJUČEK

Brez kančka dvoma lahko rečemo, da je internet spremenil naša življenja. Postal je gonilo gospodarske rasti, orodje izobraževanja, z njim se zabavamo in z njim komuniciramo. Moč interneta leži v kvalitetah, o katerih so sanjali že ustanovitelji; decentralizacija, odprtost in svoboda. Z vstopom interneta v njegovo adolescenčno obdobje, in z njegovim aktualnim odraščanjem, pa moramo izredno paziti, da tak tudi ostane. Kajti - ne samo, da internet spreminja naša življenja, tudi družba (predvsem zahodna) spreminja internet.

Najbrž je še prehitro razmišljati o konceptu kibersveta, ki si ga je zamislil Gibson, lahko pa skorajda zagotovo rečemo, da če bo virtualni svet v taki obliki nekoč res obstajal, ne bo v celoti odrešen spon in napak (današnje) družbe. Kot kaže razvoj z vsemi omejitvami, ki jih korporacije in vlade skušajo vsiliti uporabniku, bo Gibsonov kibersvet že pošteno omejen in privatiziran, če (ko) bo postal »realnost«. Podjetniška kultura bo namreč spremenila izvorno kulturo svobode v že vsem znano kulturo, dominacije, kontrole in denarja. Zmanjševanje razlik v dostopu bo tako najbrž sledilo ideologiji ustvarjanja potrošnika in ne težnji po informiranju. Preobremenjenost z informacijami in informacijska entropija, ta ključna problema, bosta v prihodnosti prinesla nov kaos in zahtevala nove rešitve.

Zapatistični uporniki so internet izkoristili kot orodje v boju proti zatiranju in represiji v Mehiki. Pomagal jim je izboljšati komunikacijo z virtualnimi somišljeniki in podporniki, ustvariti mednarodne povezave in ustvariti dovolj močno (globalno) opozicijo vladni politiki. Internet se je torej izkazal v »pravi luči«, ki sedaj vedno bolj blede. Zapatisti so nam vsem pokazali potencialne interneta za ustvarjanje lepše prihodnosti. Očitno ne obstaja tehnologija, ki bi bila bolj demokratična kot druge. Tehnologija je predvsem nevtralna. Uporabimo jo lahko kot varovalko izvirnega ideala svobode in inovacije. Svoje napore za lepši jutri moramo osredotočiti predvsem na spreminjanje (zahodne) družbe in njenih vrednot!

Tehnologije ne zanima, ali je uporabljena za zatiranje ali osvoboditev, odvisna je od načina človeške uporabe. (Noam Chomsky, 1995): Noam Chomsky interviewed by RosieX and Chris Mountford, http://eff.org/Net_culture/Hackers/chomsky_on_the_net.interviev, julij 2004)

7 VIRI

Knjige in članki:

1. Bard, Alexander, Jan Soderqvist (2002): Netocracy. Reuters, Pearson Educations, London.
2. Branston, Gill, Roy Stafford (1996): The Media Student's Book. Routledge. London.
3. Castells, Manuel (2001): The Internet Galaxy. Oxford University Press Inc, New York.
4. Dertouzos, Michael (1997): What will be. Harpercollins, London.
5. Downing, John, Ali Mohammadi, Annabelle Sreberny - Mohammadi (1995): Questioning the media: A critical introduction. Sage Publications Inc., London.
6. Gauntlett, David , Ross Horsley (2004): Web.studies. Arnold, New York.
7. Jones, G. Steven (1998): Cybersociety 2.0. Sage Publications Inc., London.
8. Jordan, Tim (1999): Cyberpower: The Culture and Politics of Cyberspace and the Internet. Routledge, London.
9. Trček, Franc (1997): Dostopnost in izključnost v kiberprostoru: računalniško posredovano komuniciranje in spremembe prostorsko-časovne organizacije družbe. Magistrska naloga, Ljubljana.
10. Vodovnik Žiga (2003): Ya Basta. Študentska založba, Ljubljana.

Spletni viri:

1. Arquilla, John in David Ronfeldt (1993): Cyberwar is coming, <http://www.eco.utexas.edu/faculty/Cleaver/cyberwar.txt> (avgust 2004).
2. Barlow, John Perry (1996): A Declaration of the Independence of Cyberspace, <http://homes.eff.org/~barlow/Declaration-Final.html> (junij 2004).
3. Benchop, Alber (1997): Building Blocks for an Internet Sociology, <http://www2.fmg.uva.nl/sociosite/websoc/introE.html> (junij 2004).
4. Bendheim, Janne (1999): Solidarity with indigenous struggles: a case study of the zapatistas,

- http://socserv2.mcmaster.ca/soc/courses/soc4jj3_99/stuweb/gp9/indigenous.html,
(julij 2004).
5. Berners-Lee,
<http://www.w3.org/People/Berners-Lee> (avgust 2004).
 6. Chiapas Revealed (2001): What is it that is different about the Zapatistas,
<http://zap.to/chiapas> (julij 2004).
 7. Cleaver, Harry (1998); The Zapatistas and the Electronic Fabric of Struggle,
<http://www.eco.utexas.edu/faculty/Cleaver/zaps.html>, (julij 2004).
 8. Cops, J. Michael (2003): The beginning of the end of internet, New America Foundation, Washington,
<http://www.freepress.net/news/article.php?id=1423> (avgust 2004).
 9. Cyberspace and »Ungovernability (1995),
<http://www.spunk.org/texts/comms/sp001000.html>, (julij 2004).
 10. Engel, Christoph (1999) The Internet and the Nation State,
http://www.mpp-rdg.mpg.de/pdf_dat/engel1.pdf, (avgust 2004).
 11. Hawkey, Sean (2001): Zapatistas March into the World's Consciousness,
<http://www.wacc.org.uk/modules.php?name=News&file=article&sid=1081> (junij 004).
 12. Introvigne, Massimo (1999): Cesnur, "So Many Evil Things": Anti-Cult Terrorism via the Internet,
http://www.cesnur.org/testi/anticult_terror.htm (julij 2004).
 13. Marcos, (1995): Interview with Subcommander Marcos, (La Jornada),
<http://lanic.utexas.edu/project/Zapatistas/05.TXT>, (julij 2004).
 14. Montes, Rudolfo (1995): Chiapas is a war of ink and Internet,
<http://www.hartford-hwp.com/archives/46/037.html> (avgust 2004).
 15. Noah Chomsky (1995): Noam Chomsky interviewed by RosieX and Chris Mountford,
http://eff.org/Net_culture/Hackers/chomski_on_the_net.interviev, (julij 2004).
 16. Statistic survey (1997-2002): How many on-line,
<http://www.nua.com/surveys>, (junij 2004).
 17. The Chiapas Uprising and the Future of Class Struggle in the New World Order (1994),
<http://www.eco.utexas.edu/facstaff/Cleaver/chiapasuprising.html>, (avgust 2004).
 18. The Zapatista Information Center (2001),

http://flag.blackened.net/revolt/mexico/ezln/2001/marcos_zap_info_jan.html, (julij 2004).

19. The Zapatista Rebels,

<http://www.cs.utk.edu/~miturria/project/zapatistas.html> (julij 2004).

20. Wehling, Jason (1995), Netwars and Activists Power on the Internet,

<http://www.spunk.org/library/comms/sp001518/Netwars.html> (avgust 2004).

21. Zapatistas in Cyberspace; A guide to analysis & resources,

<http://www.eco.utexas.edu/Homepages/Faculty/Cleaver/zapsincyber.html> (julij 2004).